

Perusopetuksen laatukriteerit

Perusopetuksen, perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä koulun kerhotoiminnan laatukriteerit

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2012:29

Perusopetuksen laatukriteerit

Perusopetuksen, perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä koulun kerhotoiminnan laatukriteerit

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:29

Uudistettu painos sisältää perusopetuksen laatukriteerien lisäksi perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä koulun kerhotoiminnan laatukriteerit laatukortteina

Opetus- ja kulttuuriministeriö • Koulutuspolitiikan osasto • 2012

Undervisnings- och kulturministeriet • Utbildningspolitiska avdelningen • 2012

Opetus- ja kulttuuriministeriö / Undervisnings- och kulturministeriet
Koulutuspolitiikan osasto / Utbildningspolitiska avdelningen
PL / PB 29
00023 Valtioneuvosto / Statsrådet
www.minedu.fi/julkaisut

Taitto / Ombrytning: Teija Metsänperä, Opetus- ja kulttuuriministeriö
Kansikuva / Pämbild: www.rodeo.fi
Kuvat / Bilder: s. 8 pieni kuva, s. 12 iso kuva, s. 24 kuvat /www.rodeo.fi ja
s. 8 suuri kuva, s. 12 pieni kuva /OKM/Arkisto/Muotoiluinstituutti 2011

Kopijyvä Oy, 2012

ISBN 978-952-263-169-5 (nid)
ISBN 978-952-263-170-1 (PDF)
ISSN-L 1799-0343
ISSN 1799-0343 (painettu)
ISSN 1799-0351 (PDF)

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja / Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2012:29

Sisältö

	Tiivistelmä	4
	Sammandrag	6
1	Johdanto	9
2	Lähtökohtia perusopetuksen laadun kehittämiseen	13
	2.1 Näkökulmia perusopetuksen laadun kehittämiseen	13
	2.2 Laatuksiteerit työkaluksi paikallistasolle	15
3	Perusopetuksen laatuksiteerit	25
	3.1 Rakenteiden laatu	26
	3.2 Oppilaan kohtaaman toiminnan laatu	26
	3.3 Laatuksiteerit	29
	1 Johtaminen	30
	2 Henkilöstö	32
	3 Taloudelliset resurssit	34
	4 Arviointi	36
	5 Opetussuunnitelman toteuttaminen	39
	6 Opetus ja opetusjärjestelyt	42
	7 Oppimisen, kasvun ja hyvinvoinnin tuki	45
	8 Osallisuus ja vaikuttaminen	48
	9 Kodin ja koulun yhteistyö	50
	10 Fyysinen oppimisympäristö	52
	11 Oppimisympäristön turvallisuus	54
	12 Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminta	57
	13 Koulun kerhotoiminta	60

Perusopetuksen laatukriteerit.

*Perusopetuksen, perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan
sekä koulun kerhotoiminnan laatukriteerit*

Tiivistelmä

Laatukriteerit tarjoavat käytännöllisen työkalun arvioida koulutoimea koskevien päätösten lyhyen ja pidemmän aikavälin vaikutuksia koulujen toimintaan. Parhaimmillaan laatukriteereihin perustavan arviointitiedon avulla kyetään tunnistamaan havaittuja koulutuksen epäkohtia ja korjaamaan niitä vuosittaisessa kuntien toiminnan ja talouden suunnittelun kokonaisuudessa. Laatukriteereissä on myös alueellisen yhteistyön mahdollisuus. Alueellinen toimintamalli antaa mahdollisuuden laajemmalle yhteistyölle kuin vain yhden kunnan oman toiminnan arviointiin. Perusopetuksen laatukriteeristö antaa alueellisen työväliseen, mutta erityisesti se antaa työväli-

neen, jolla koulut ja ylläpitäjät yhdessä arvioivat toimintaansa.

Laatukortit muodostettiin rakenteiden laadusta, johon kuuluu neljä laatukorttia:

- johtaminen
- henkilöstö
- taloudelliset resurssit
- arviointi

sekä toiminnan laadusta, johon kuuluu yhdeksän laatukorttia

- opetussuunnitelman toteuttaminen
- opetus ja opetusjärjestelyt
- oppimisen, kasvun ja hyvinvoinnin tuki
- osallisuus ja vaikuttaminen
- kodin ja koulun yhteistyö
- fyysinen oppimisympäristö
- oppimisympäristön turvallisuus
- perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminta
- koulun kerhotoiminta.

Perusopetuksen laatukortit sisältävät kuvausosan, laadun kriteerit ja toimintaa tukevat kysymykset. Jokainen laatukortti sisältää kriteereitä sekä opetuksen järjestäjälle että kouluille. Uutena perusopetuksen laatukriteereihin on lisätty myös perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä koulun kerhotoiminnan laatukortit. Perusopetuksen laatukriteerit palvelevat niin alueellista, ylläpitäjän että koulunkin toimintaa.

Kvalitetskriterier för den grundläggande utbildningen.

Kvalitetskriterier för den grundläggande utbildningen, morgon- och eftermiddagsverksamheten inom den grundläggande utbildningen och för skolans klubbverksamhet

Sammandrag

Kvalitetskriterierna gör det möjligt för att på ett praktiskt plan utvärdera hur de beslut som omfattar skolväsendet i ett kort respektive långt perspektiv inverkar på skolornas verksamhet. Med hjälp av utvärderingskunskap som baserar sig på kvalitetskriterierna kan man i bästa fall identifiera missförhållanden som man har upptäckt inom utbildningen. Det blir då också möjligt att åtgärda missförhållandena när man på ett heltäckande plan på årlig nivå planerar kommunernas verksamhet och ekonomi. Kvalitetskriterierna gör det också möjligt att samarbeta på ett regionalt plan. En verksamhetsmodell på ett regionalt plan

möjliggör ett djupare samarbete, vilket en utvärdering av verksamhet inom en kommun inte gör. Kvalitetskriterierna för den grundläggande utbildningen är ett arbetsredskap på regional nivå, och speciellt är de ett redskap för skolor och huvudmän att i samråd utvärdera sin verksamhet.

Kvalitetskorten är fyra till antalet och de avspeglar strukturerna inom följande områden:

- ledarskap
- personal
- ekonomiska resurser
- utvärdering

samt nio kvalitetskort, som påverkar den studerande

- läroplanens verkställande
- undervisningen och undervisningsarrangemangen
- stödet för inläring, tillväxt och välbefinnande
- delaktighet och påverkan
- samarbetet mellan skolan och hemmet
- fysisk lärmiljö
- en trygg inlärningsmiljö
- morgon- och eftermiddagsverksamheten inom den grundläggande utbildningen
- skolans klubbverksamhet.

Kvalitetskorten för den grundläggande utbildningen bygger på en beskrivande del, kriterier för kvaliteten och frågor som ansluter sig till verksamheten. Varje kvalitetskort innehåller kriterier både för utbildningsarrangören och för skolorna. Nya kvalitetskort för kvalitetskriterierna inom den grundläggande utbildningen har tillagts också för morgon- och eftermiddagsverksamheten inom den grundläggande utbildningen samt skolans klubbverksamhet. Kvalitetskriterierna finns till för såväl verksamheten på regional nivå som huvudmannens och skolans verksamhet.

1 Johdanto

Perusopetuksen kansallisten laatukriteereiden tavoitteena on tukea opetuksen korkeaa laatua ja monipuolista tarjontaa sekä turvata opetukselliset ja sivistykselliset perusoikeudet lapsille ja nuorille asuinpaikasta, kielestä ja taloudellisesta asemasta riippumatta.

Laatukriteereiden hyödyntäminen auttaa koulujen henkilöstöä, hallintoa ja päättäjiä tiedostamaan toiminnan puutteet ja parantamaan niitä. Laatukriteeristö on johtamisen väline, jonka kautta arvioidaan toiminnan nykytilaa ja kehitetään sitä. Monimutkaisissa paikallisen tason arviointi- ja muutosprosesseissa perusopetuksen laatukriteerit tarjoavat opetus- ja kasvatusalan ammattilaisille työkalun, joka perustuu tutkimus- ja arviointitietoon sekä voimassa oleviin säädöksiin. Nämä auttavat kouluja arvioimaan ja

kehittämään joustavasti paikallista toimintaansa. Tällöin on mahdollista painottaa niitä paikallisia laatukriteereitä, jotka on koettu tärkeiksi perusopetuksen järjestämisessä.

Perusopetuksen laadun kehittämiseen ja toteuttamiseen vaikuttavat monin tavoin myös ympäröivän yhteiskunnan talouden tila sekä teknologinen kehitys. Kansainvälistyvässä maailmassa perusopetuksesakin on otettava huomioon suuret ja ajankohtaiset yhteiskunnalliset kysymykset. Kestävä kehitys ja monikulttuurisuuden lisääntyminen vaikuttavat kouluelämään. Lasten ja nuorten sosioemotionaalinen kehitys ja hyvinvointi edellyttävät kouluelämän ja opetusympäristön yhteisöllisyyden vahvistamista. Henkilöstön ja oppilaiden yhteinen toiminta lisää

me-henkeä, yhdessä laaditut toimintamallit ja yhteistoiminnallinen oppiminen edistävät vuorovaikutusta ja vähentävät koulukiusaamista. Lisäksi oppilaan tukeminen erityispalveluilla on osa laadukasta opetusta.

Perusopetuksen laatukriteerit on työkalu, jonka avulla voidaan tuottaa paikallisen tason tietoa perusopetuksen rakenteellisesta ja toiminnallisesta laadusta. Laatukriteerit on uudentyyppinen informaatio-ohjauksen väline, jonka avulla pyritään ohjaamaan perusopetuksen järjestämistä koskevia päätöksiä. Sillä ei kuitenkaan ole samaa asemaa kuin resurssi- tai lainsäädäntöohjauksella. Perusopetuksen laatukriteerit on suositusluonteinen pitemmän ja lyhyen aikavälin johtamisen väline koululle ja kunnalle. Laatukriteerit siis määrittelevät osaltaan, millä perusteilla toimintaa voidaan analysoida ja millaisena toiminnan odotetaan toteutuvan, jotta se palvelisi toiminnalle asetettuja tavoitetta. Laatukriteerit mahdollistavat toiminnan arvottamisen.

Tämä julkaisu koostuu kahdesta osasta: taustoittavasta perusteluosasta ja laatukorteista.

Perusopetuksen laatukriteereiden taustalla on perusopetukselle määritetty sivistys- ja kasvatustehtävä, jota myös tarkastellaan toiminnan tavoitteellisuuden ja tuloksellisuuden näkökulmista.

Suomalaisen peruskoulun kehittämisen näkökulmasta ei ole perustelua kiinnittää huomiota

pelkästään oppimistuloksiin vaan myös niihin koulun toimintoihin, jotka edistävät ja mahdollistavat tavoiteltujen oppimistuloksien saavuttamisen. Laatukriteeristön tavoitteena on myös tukea opetuksen järjestäjän ja alueen koulujen välistä yhteistyötä oppilaiden oppimista ja kehitystä edistävillä toimintamalleilla. Huomiota kiinnitetään niihin seikkoihin, jotka merkittävästi edistävät oppilaiden ja koko koulu yhteisön oppimisen edellytyksiä.

Laatukriteeristön laadinnassa on huomioitu, että opetuksen järjestäjien ja koulujen toimintakulttuurit ja lähtökohdat koulutuksen toteuttamiseksi ovat erilaisia. Perusopetuksen laatukriteereiden kaavamainen ja kritiikitön hyödyntäminen paikallistasolla ei ole tarkoituksenmukaista. Opetuksen järjestäjien ja koulujen yksilöllisten toimintaympäristöjen ja kulttuurien tunnistaminen on lähtökohta perusopetuksen laatukriteereiden hyödyntämiselle. Laatukriteereiden avulla voidaan kohdentaa alueellista ja koulukohtaista kehittämistoimintaa paikallisesti tunnistettujen kehittämistarpeiden mukaisesti. Laatukriteeristö tukee myös systemaattisen arvioinnin ja arviointitiedon hyödyntämistä, kun koulutusta kehitetään paikallisesti. Opetuksen ja ohjauksen laadun kehittämisen perustana ovat vaatimukset, jotka on asetettu opetusta koskevien säädösten, opetussuunnitelman ja toiminnan perusteiden mukaisesti opetuksen järjestäjälle ja koululle.

2 Lähtökohtia perusopetuksen laadun kehittämiseen

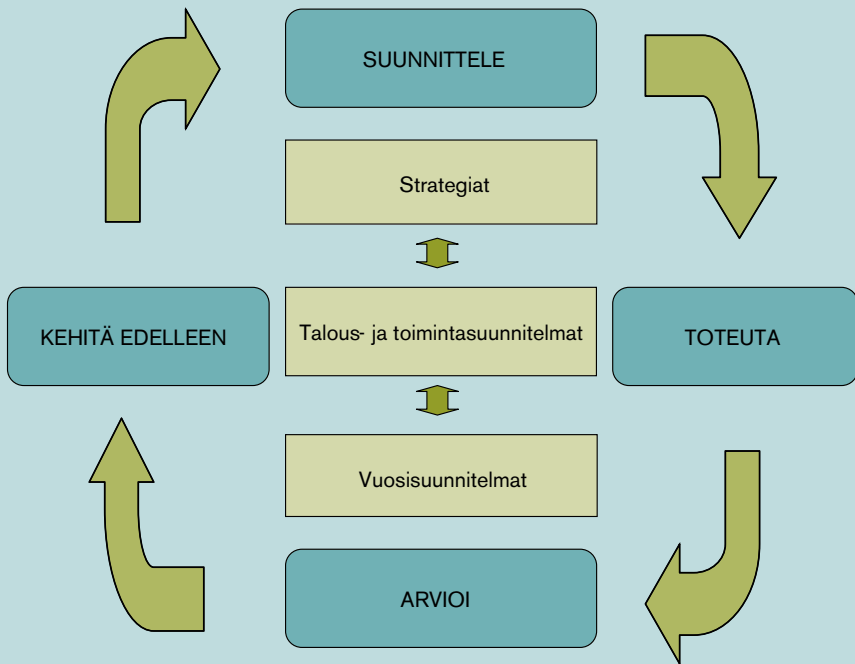
2.1 Näkökulmia perusopetuksen laadun kehittämiseen

Yksi tunnetuimmista laadun kehittämisen malleista on Demingin kehittämä PDCA-menetelmä (plan-do-check-act). Demingin mallia soveltaen opetuksen laadun jatkuva kehittäminen on suunnitelmallinen ja vaiheittainen prosessi, jossa voidaan erottaa suunnittelun, toteuttamisen, arvioinnin ja edelleen kehittämisen vaihe. Perusopetuksen laatu pohjautuu keskeisesti opetuksen laadun jatkuvaan kehittämiseen sekä sen mahdollistamiseen kouluissa.

Kunnan toiminnan kehittäminen perustuu laadittuun strategiaan sekä yhteisiin arvoihin, visioon ja toiminta-ajatukseen. Näihin perustuen kehitetään

opetuksen järjestäjän ja koulun laatua. Niiden toimivuutta arvioidaan systemaattisesti laaditun suunnitelman mukaan.

Perusopetuksen laatua voidaan tarkastella myös laajemmin peruste-, toimija- ja prosessinäkökulmien kautta. Perustenäkökulmalla tarkoitetaan sitä, millaiseen tietoon laatukriteeri tai toiminta perustuu. Se voi olla tieteellistä tietoa tai kokemusperäistä tietoa eli hyviä käytäntöjä tai esimerkiksi monijäsenen toimielimen määrittelemä yhteinen tahtotila. Toimijanäkökulmassa perusopetuksen laatua analysoidaan eri toimijoiden ja heidän tehtäviensä kautta. Perusopetuksessa eri toimijoita ovat valtio, opetuksen järjestäjä, koulu, huoltaja, rehtori, opettaja ja oppilas. Prosessinäkökulmassa tarkastellaan johtamisen

Kuvio 1. Opetuksen laadun jatkuva kehittäminen.

ja toiminnan jatkuvan kehittämisen perusprosesseja: suunnittelua, toteutusta, arviointia ja toiminnan edelleen kehittämistä.

Myös koulun kehittämistutkimuksessa esiintyy edellä kuvattuja laatuajattelulle tyypillisiä piirteitä. Perusopetuksen rakenteiden ja toiminnan laatua voidaan lähestyä hyvin toimivan koulun tunnusomaisia piirteitä kuvaavan tutkimussuuntauksen näkökulmasta (ns. effective school suuntaus).

Hyvin toimivalla koululla on selkeästi tiedostettu yhteinen tehtävä, ja sen toiminnan painopiste on oppimisen edistämisessä. Lisäksi koulun ilmapiiri, oppimisympäristö ja sidosryhmät tukevat oppimista. Koulun henkilöstöllä on selkeä käsitys perustehtävästä ja tavoitteista: johtamisessa korostuu kasvatus ja opetus, kaikessa toiminnassa korostuvat oppimista edistävät toimenpiteet, henkilöstön jatkuvan kehittäminen sekä koulun ja kodin väliseen yhteistyöhön panostaminen.

Kehittämissuuntautuneessa koulussa korostuu itsearviointi ja toiminnan kehittäminen systemaattisesti kerätyn arviointitiedon perusteella. Kehittämissuunnitelmassa tulee aina ottaa huomioon vallitseva toimintakulttuuri ja organisaation omat lähtökohdat uudistuksille.

Itsearvioinnissa vastataan neljään peruskysymykseen: Missä olemme nyt? Missä haluaisimme olla tu-

levaisuudessa? Miten parhaiten pääsemme tavoitteeseemme? Miten arvioimme aikaansaatuja muutoksia?

2.2 Laatukriteerit työkaluksi paikallistasolle

Yhteiskunnan vaatimusten kasvaessa ja muutuessa odotukset opetuksen järjestäjän ja koulun toiminnan laadulle kasvavat vuosi vuodelta. Koulutuksen tavoitteita ja keskeistä sisältöä ohjataan laeilla, asetuksilla ja opetussuunnitelman perusteilla. Laatukriteereillä pyritään tukemaan opetuksen järjestäjän olemassa olevaa laadun kehittämistyötä. Tavoitteena on se, että tiedot olisivat paikallisesti ja alueellisesti nykyistä vertailukelpoisempia. Vastuu koulujen opetuksen käytännön organisoinnista ja laadun kehittamisestä on opetuksen järjestäjillä ja kouluilla. Tiedolla ohjaamisen merkitys on korostunut, kun koulutuksen järjestämistä määritteleviä säädöksiä on kevennetty ja lisätty koulutuksen järjestäjän mahdollisuuksia toteuttaa tarkoituksenmukaisia ratkaisuja.

Toiminnan laadun kehittäminen nähdään osana jatkuvan kehityksen filosofiaa. Siirtyminen ylläpidon kulttuurista kehittävään kulttuuriin edellyttää jokaisen työntekijän osallistumista laadun kehittämiseen. Opetuksen laatutyössä lähtökohtana on tietoinen

kehittämistyö ja sen juurruttaminen opetus- ja kasvatustyöhön. On tärkeää saada päättäjät ja koulut mukaan tähän toimintakulttuuriin.

Tasapainoinen laatutyön onnistuminen edellyttää eri tahojen välistä yhteistyötä sekä jatkuvaa keskustelua muutos- ja kehittämistarpeiden yhteensovittamisesta ja priorisoinnista paikallisella ja koulun tasolla. Opetuksen laatukriteereihin perustuva toiminnan arviointi antaa mahdollisuuden pohtia toiminnan vaikuttavuutta sekä eri tahoja haastavaa arviointi- ja suunnittelukulttuuria. Samoja periaatteita voidaan soveltaa perusopetusta antavissa yksityisissä ja valtion kouluissa.

Paikallinen arviointi edellyttää arviointitiedon systemaattista dokumentointia, jotta voidaan seurata opetuksen laadun kehittämistä ja aikaansaatuja tuloksia. Laatukriteereiden perusteella tehtävä perusopetuksen laadun arviointi ja sen toteutus kunnissa on hyvä sisällyttävä koulutuksen paikallisen tason arviointisuunnitelmaan.

Arviointituloksista tulee keskustella kaikilla päätöksenteon tasoilla. Keskustelevan arviointikulttuurin luominen edellyttää yhteistä eri tahojen keskustelufoorumia. Parhaimmillaan paikallisen tason arvioinnissa pystytään priorisoimaan yhteiset kehittämistarpeet eri kouluasteiden yhteisen pohdinnan ja neuvottelujen tuloksena.

2.2.1 Kunnallinen päätöksenteko ja ohjaus laatutyössä

Perusopetuslaki 21 § velvoittaa opetuksen järjestäjää arvioimaan antamaansa koulutusta ja sen vaikuttavuutta. Samalla opetuksen järjestäjällä on mahdollisuus kehittää toimintaansa arviointia hyödyntämällä. Perusopetuksen laatukriteereillä pyritään osaltaan tukemaan opetuksen järjestäjän esimerkiksi kunnan päätöksentekoa perusopetuksesta. Koulutuksen järjestämistä koskevilla päätöksillä on suoria ja välillisiä vaikutuksia koulujen toimintaan.

Laatukriteerit tarjoavat paikallisille päätöksentekijöille yhden lisäkeinon arvioida, kuinka koulutoimea koskevat lyhyen ja pitkän aikavälin päätökset vaikuttavat koulujen toimintaan. Parhaimmillaan laatukriteereihin perustavan arviointitiedon avulla kyetään tunnistamaan havaittuja koulutuksen epäkohtia ja korjaamaan niitä vuosittaisessa kuntien toiminnan ja talouden suunnittelun kokonaisuudessa sekä lisätä koulutuksen tuottavuutta.

Kunnallisten päättäjien tulisi pystyä vastaamaan

- miten huolehdimme siitä, että laatua arvioidaan ja miten arviointi huomioidaan päätöksenteossa
- millaisia palveluja haluamme järjestää asukkaille.

Kalenterivuositain mitoitettu tilikausi määrittää kaikissa kunnissa toiminnan ja talouden suunnittelun. Sitä noudatetaan myös opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Koulun lukuvuosi on kuitenkin eri kuin tilikausi. Tämä seikka vaikuttaa opetuksen toiminnan ja talouden suunnitteluun sekä päätösten toimeenpanoaikatauluun. Suunnittelujärjestelmän ja sen päätöksentekoaikataulun tuntemus on oleellista, kun opetuksen laatua kehitetään jatkuvasti. Näin pitkäjänteisyys ja päämäärätietoisuus säilyvät kehittämistyössä.

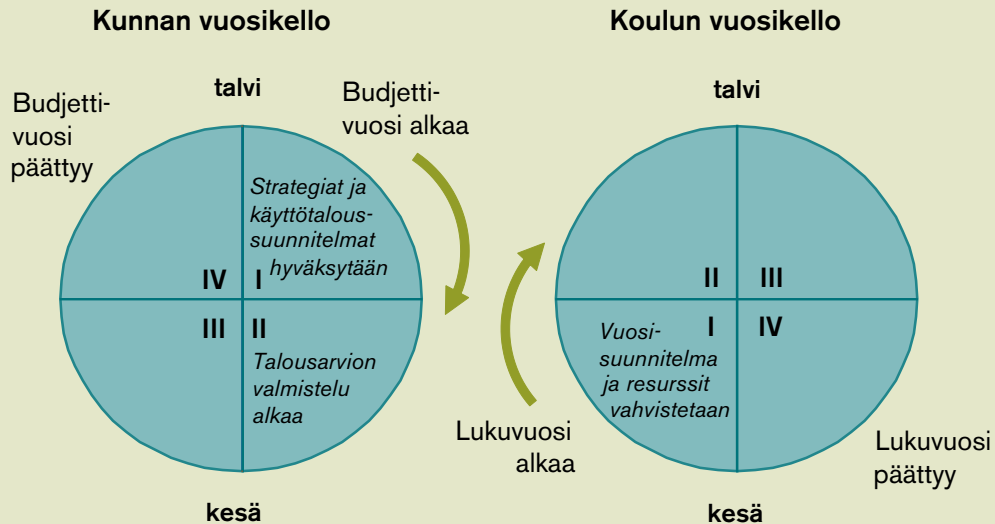
Mikäli laatukriteereihin perustuva kouluista kerättävä vertailukelpoinen arviointitieto ja tulosten perusteella esitettävät toimet halutaan saattaa osaksi kuntatason suunnittelu-järjestelmiä, on noudatettava kunnan vuosikellon mukaista aikataulua. On kuitenkin huomattava, että laadun kehittäminen ei ole pelkästään vuosikellon mukaan etenevää toimintaa, vaan se voi sisältää lyhyitä ja pitkiä syklejä tai pienimuotoisia alue- tai koulukohtaisia toimia.

Opetuksen laadun arviointitulokset ja kehittämisehdotukset tulisi saada ajoissa lautakuntakäsittelyyn, jotta arviointitulosten perusteella esitettävissä toimissa voidaan ottaa huomioon seuraavan talousarviovuoden suunnitteluohjeet. Kesällä lautakunnat valmistelevat talousarviota ja kolmevuotista taloussuunnitelmaa. Kunkin hallintokunnan talousarvioehdotukset kä-

sitellään yleensä yhteisesti syksyn aikana. Kunnan strategialinjaukset sekä talousarvio ja kolmevuotinen taloussuunnitelma vahvistetaan vuodenvaihteeseen mennessä. Sen jälkeen hallintokunnat alkavat valmistella strategioiden ja käyttötaloussuunnitelman hyväksymistä käsittelevää lautakunnan kokousta.

Hallintokunnassa voidaan priorisoida strategian painopistealueiden mukaisesti 3-vuotisen taloussuunnittelukauden aikana toteutettava perusopetuksen laadun arviointi siten, että kaikissa kouluissa arvioidaan mahdollisimman samanaikaisesti samoja arviointikohteita perusopetuksen laatukriteereiden pohjalta. Opetuksesta vastaava hallintokunta voi tehdä linjauksen, että koulujen arviointitoiminta ja arviointisuunnitelma nivotaan osaksi koulun vuotuista suunnitelmaa ja että koulujen tuottamaa arviointitietoa hyödynnetään systemaattisesti kuntatasolla toiminnan ja talouden suunnittelua koskevassa päätöksenteossa.

Henkilöstöresurssit ovat noin 70–80 % opetus-toimen vuosibudjetista. Taloudellisinkin kriteerein arvoitettuna henkilöstö on merkittävin toiminnan laadun ylläpitäjä ja opetuksen jatkuvan kehittämisen voimavara. On tärkeää, että henkilöstö on tietoinen perusopetuksen strategisista painopistealueista sekä toiminnalle asetetuista pitkän ja lyhyen aikavälin tavoitteista. Pitkäjänteinen henkilöstöpolitiikka on osa hyvän laadun sisäistä kehittämistä.

Kuvio 2. Kunnan ja koulun toiminnan ja talouden suunnittelun vuosikellot.

Hyvä työnantaja huolehtii työntekijöiden hyvinvoinnista ja osaamisesta ja mahdollistaa heidän ammatillisen kehittymisen työn vaatimusten mukaisesti. Hyvään henkilöstöpolitiikkaan kuuluu pitkäjänteinen strategialähtöinen henkilöstösuunnittelu. Pitää huolehtia työhyvinvoinnista ja varmistaa, että yksilön ja työyhteisön kehitys on samansuuntaista.

Paikallisesti opetuksen järjestäjällä on mahdollisuus linjata, kuinka perusopetuksen laatukriteeristöä hyödynnetään omassa kunnassa. Laatukriteereiden käyttöönottoa olisi hyödyllistä suunnitella kunnallisten päätöksentekijöiden, koulutoimen ja koulujen välisenä yhteistyönä.

Kunta tai opetuksen järjestäjä

- päättää, kuinka ja/tai miltä osin perusopetuksen laatukriteeristöä hyödynnetään perusopetuksen kehittämistyössä
- päättää, millä tavoin laatukriteereiden toteutumista arvioidaan
- päättää, kuinka tuotettu arviointitieto hyödynnetään koulutoimen tulevassa kehittämistyössä
- tiedottaa laatukriteereistä
- päättää, tehdäänkö perusopetuksen laatutyö alueellisesti tai oman kunnan sisällä
- vastaa laatutyön tulosten huomioinnista

- päättää laatutyön organisoimisesta ja vastuullisesta valmisteluryhmästä.

2.2.2 Alueellinen laatutyön kehittäminen

Alueellisesti suunniteltu laatutyö mahdollistaa laajan yhteistyön. Yhteistyökumppaneiden tulisi sitoutua alueellisesti tutkimaan ja ylläpitämään laatimaansa yhteistä laadunarviointia, joka toimii tarkoituksenmukaisena niin johtamisjärjestelmän työkaluna kuin myös itsearviointin välineenä. Opetuksen järjestäjän vastuuta voidaan laatutyön kautta laajentaa ja kehittää samalla myös alueellista yhteistyötä, jota voidaan organisoida olemassa olevien, toimivien yhteistyöryhmien kautta.

Alueellisessa yhteistyössä tulisi pohtia, mitä yhteisiä perusopetuksen laadun arviointikohteita tarvitsemme, jotta alueellinen yhtenäisyys toteutuu?

Yhteistyön avulla saadaan kriittistä ja rakentavaa palautetta ulkopuolisilta toiminnan laadusta ja vahvuuksista. Näin saadaan esille sekä hyviä käytäntöjä että kehittämiskohteita.

Yhteistyö lisää opetuksen järjestäjien ja koulujen välistä avointa yhteistyötä ja verkottumista. Se tarjoaa myös mahdollisuuden yhteistoiminnalliseen oppimiseen. Yhteistyön avulla saadaan myös suhteellisen edullisesti ulkopuolisen käsitys toiminnan laadusta.

Kuntien yhteistyö ja perusopetuksen laatukriteerit voidaan yhdistää yhteiseksi toiminnalliseksi työvälineeksi. Yhteisillä kriteereillä ei oteta kantaa opetuksen järjestäjän tai koulun toiminnalleen asettamiin päämääriin eikä toiminnan sisältöön. Keskeisenä lähtökohtana on perusopetuksen järjestäjien autonomia, johon sisältyy avoimuuden ja yhteiskunnallisen vastuun tunnustaminen.

Näin tuetaan opetuksen järjestäjiä ja kouluja ottamaan asiantuntijavastuuta, kun toiminnan laatua halutaan kehittää. Yhteistyö perustuu niihin menettelytapoihin ja prosesseihin, joilla opetuksen järjestäjä ja koulu ohjaavat ja kehittävät toiminnan laatua.

Alueellinen ryhmä

- organisoii kriteerikohtaiset asiantuntijaryhmät
- ohjaa asiantuntijaryhmiä
- sovittaa laatukriteerit yhteen
- tiedottaa mukana oleville kunnille lopullisista kriteereistä ja tuloksista.

2.2.3 Koulun laatutyö

Jotta koulun arviointitoiminta voidaan rytmittää niin, että se sopii kunnan/opetuksen järjestäjän strategian, toiminnan ja talouden suunnittelun ai-

katauluihin, se vaatii hyvää ennakkosuunnittelua ja systemaattista pitkäjänteistä keskustelevaa arviointikulttuuria sekä koulussa että koulujen välillä. Kun koulujen arviointituloksista raportoidaan, tulisi niissä olla vastaus seuraaviin kunnan strategista suunnittelua ohjaaviin kysymyksiin:

- Mitä meiltä edellytetään ja odotetaan ja miten me itse opetus- ja kasvatustalouden ammattilaisina haluamme toimia?
- Millaista toimintamme tulee olla opetusta ja kasvatusta koskevien säädösten sekä tutkimus- ja arviointitiedon perusteella arvioituna?
- Miten huolehdimme menetelmällisesti siitä, että kaikki saavuttavat vaadittavat oppimistulokset?

Koulussa tarvitaan perusopetuksen laatukriteereihin perustuvaa arviointitietoa päättäjien, oppilaiden ja heidän huoltajiensa, koulun sidosryhmien sekä opetustalouden henkilöstön näkökulmista. Oleellista on asettaa tavoitteet ymmärrettävään muotoon. Niiden perusteella on mahdollista arvottaa ja arvioida, kuinka toiminnassa on onnistuttu. Kun arviointitiedot koulun toiminnasta nivotaan osaksi päätöksentekoa ja toiminnan ja talouden suunnittelujärjestelmää, tulisi tietoa itsearviointin kerätä kouluissa systemaattisesti lukuvuoden alusta alkaen.

Vuosisuunnitelma on opetussuunnitelman lisäksi keskeinen koulun toiminnan ja talouden suunnittelun työkalu. Siinä kuvataan mm. lukuvuoden kokonaissuunnittelua, koulun työjärjestystä, toiminnan resursointia ja lukuvuoden toiminnalle asetettuja tavoitteita Koulun vuosisuunnitelmaan voidaan liittää koulun laadun arviointisuunnitelma. Siinä kerrotaan kunta- ja koulutason lukuvuoden arviointikohteet, arviointikriteerit, arviointimenetelmä, arviointiaikataulu, arviointitiedon koontitapa ja arvioinnin toteutuksen vastuuhenkilöt. Useissa kouluissa arviointitoiminnasta vastaa rehtorin lisäksi koulun suunnitteluryhmä tai erikseen nimetty arvioinnin vastuuhenkilö.

Laatukriteereistä saatu arviointitieto kerätään ja analysoidaan koulussa. Koulun henkilöstö keskustelee arviointituloksista ja tekee käytyjen keskusteluiden perusteella yhteisen kirjallisen esityksen tarvittavista toimenpiteistä.

Kouluissa saatu arviointitieto dokumentoidaan ja analysoidaan. Osa parantamista vaativista toimista ja aikataulusta päätetään ja tehdään koulussa, osa vaatii kunnallista päätöksentekoa. Ulkopuolisia toimia vaativat esitykset lähetetään kouluhallinnosta vastaavien viranhaltijoiden eteenpäin vietäviksi poliittiseen päätöksentekoon. On tärkeää, että arviointituloksista keskustellaan kaikessa opetuksessa ja linjataan yhtei-

nen esitys päätöksentekijöille, mitä toimia opetustöissä tarvitaan.

Arviointia toistetaan säännöllisesti siten, että siitä muodostuu johtamisen työkalu koulun arkipäivään. Parantamistoimenpiteet tehdään laatuarvioinnin kautta, jolloin arvioinnista muodostuu toiminnan positiivinen kehä.

Opettajan tärkein tehtävä on ohjata ja tukea oppimisprosessia. Arvioinnissa opettaja arvioi oppilaan oppimista, mutta hänen tulee myös arvioida omaa toimintaansa ja osallistua koko koulun toimintojen arviointiin. Ennen lukuvuoden päättymistä jokaisen opettajan tulee olla tietoinen siitä, onko koulu saavuttanut lukuvuodelle asettamansa tavoitteet, ja mitkä ovat seuraavan lukuvuoden kehittämiskohteet kunnassa, koulussa ja luokissa.

Koulun toimet

- koulun laaturyhmän perustaminen
- kuvausten ja kriteerien työstäminen
- itsearviointi
- arvioinnista johtuvat toimenpiteet
- tietojen eteenpäin toimittaminen

2.2.4 Esimerkki laatutyön organisoinnista

Laatutyöllä tehdyt uudistukset vaativat onnistuakseen laajaa moniammatillista yhteistyötä ja selkeää vastuun määrittelyä. Laatutyön lähtökohta on, että johto on sitoutunut siihen. Sekä poliittisen johdon että virkamiesjohdon tulee olla tietoisia laatutyöstä. Laatutyön kautta tiedostetaan tarpeet ja mahdollisuudet, joiden avulla voidaan kehittää opetustyötä. Pitää sopia, tehdäänkö laatutyötä omissa kunnassa vai yhteistyössä muiden kuntien/opetuksen järjestäjien kanssa.

Kunnassa tai alueella muodostetaan tarvittaessa moniammatilliset asiantuntijaryhmät. Ryhmät tarkentavat kriteerit sellaisiksi, että ne sopivat omaan kuntaan tai omalle alueelle ja että ne sisältyvät jo olemassa olevaan laatutyöhön. Asiantuntijaryhmät ehdottavat halutun kuvauksen tason ja tarkennetut kriteerit ja tekevät aikataulutuksen. Kehittämisen aikana työstä pyydetään palaute jokaisesta koulusta. Lopuksi kriteerit tuodaan hyväksyttäväksi päätöksentekijöille.

Laatutyöstä muodostuu yhteinen johtamisen väline sekä rehtoreille että päättäjille. Se antaa mahdollisuuden kehittää opetusta haluttuun suuntaan. Ensimmäisen vaiheen tultua hyväksytyksi tekee jokainen koulu oman kuvauksensa ja arvioi toimin-

taansa kriteerien pohjalta. Arvioinnin jälkeen koulu sopii kehittämiskohteensa. Päätöksentekijät saavat arvioinnin talousarviotyön pohjaksi ja päättävät omat kehittämiskohteensa esitysten perusteella.

Esimerkki laatutyön siirtämisestä

Vaihe I. Laatutyön siirtäminen kunnan toimintaan

1 Koulutuksesta vastaava lautakunta päättää laatutyön organisoinnista.2 Kunnassa toimii moniammatillinen laaturyhmä, johon kuuluu rehtoreiden, opettajien ja hallinnon edustus sekä mahdollisuuksien ja tarpeiden mukaan opinto-ohjaajat, koulupsykologit ja muut opetuksen ja oppilashuollon tukipalveluissa ja oppilashuoltotehtävissä työskentelevät henkilöt. Kunnassa on yksi laadusta vastaava henkilö, jolle on osoitettu aikaa laatutyön tekemiseen. Kunnan laaturyhmänä voi toimia myös rehtorikokous. Ratkaisut ovat riippuvaisia kunnan koosta.	3 Laaturyhmät vastaavat laatukriteereiden soveltamisesta kunnan omaan laatutyöhön ja työstävät kriteerit omalla kunnalla tai alueella sopiviksi.4 Jokaiseen kouluun valitaan laaturyhmä.5 Koulut tekevät sisäisen arvioinnin tarkennetun kriteeristön pohjalta ja valitsevat yhteisesti sekä sisäiset että talousarviota varten esitettävät parantamiskohteet.6 Kunnallista päätöksentekoa tiedotetaan niistä arvioinnin tuloksista, jotka vaativat kunnan yhteisiä toimia ja huomioimista talousarviossa.

Vaihe II. Laatutyö osana opetuksen järjestäjän toiminnan arkipäivää

Laatua arvioidaan vuosittain hyväksytyjen kriteereiden avulla. 1 Laatuarvioinnin aikataulu suunnitellaan siten, että sitä voidaan hyödyntää talousarvion suunnittelussa.2 Koulut toteuttavat laatuarvioinnin ja parantavat suunnitelmallisesti toimintaa, joka on koulun oman päätösvallan rajoissa.	3 Kunnan päättäjät käsittelevät laatuarvioinnissa esitetyt toimenpiteet ja päättävät asioiden eteenpäinviennistä.4 Toimintaa uudistetaan arvioinnin perusteella - suunnittelu- koulujen toteutus- kunnat ja koulu arvioivat- uudistetaan toiminta

3 Perusopetuksen laatukriteerit

Perusopetuksen laatukriteereiden avulla turvataan koulutuspalveluiden laatua ja valtakunnallista vertailukelpoisuutta paikallisesti. Laatukriteereiden avulla tuetaan oppimisen edellytysten parantamista, edistetään opetus- ja oppimistavoitteiden toteutumista sekä kehitetään opetuksen laatua sekä kansallisella että paikallisella tasolla. Perusopetuksen laatukriteereillä on myös tärkeä yhteiskuntapoliittinen tehtävä edistää sivistyksellisten oikeuksien toteutumista suomalaisessa koulutusjärjestelmässä.

Laatukriteerit on väline, jolla luodaan pohjaa tietoon perustuvalla päätöksenteolla. Paikallisesti laatukriteereitä voidaan hyödyntää laadittaessa pitkän aikavälin strategisia linjauksia ja tehtäessä koulutusta koskevia päätöksiä. Laatukriteereiden avulla voidaan arvioida lyhyen ja pitkän aikavälin kehityskulkuja ja keskustella perusopetuksen laatuun vaikuttavista tekijöistä kouluun ja kuntaan. Parhaimmillaan laa-

tukriteerit voivat olla paikallisen koulutuspoliittisen päätöksenteon keskeinen apuväline.

Kriteerit vastaavat ensisijaisesti kysymykseen, millaista toiminnan tulisi olla. Toiminnasta etsitään keskeiset laatutekijät eli tekijöitä, jotka ovat olennaimmin yhteydessä toimintaan ja lopputulokseen. Ne kuvataan arvottamisen perustaksi. Lähtökohtana on myös, että perusopetuksen laatukriteerit läpäisevät opetuksen ohjausjärjestelmän eri tasot ja laatukriteereiden seuranta asemoidaan opetuksen järjestäjä- ja koulutasolle. Tällöin laatukriteerien tulkinnat vaihtelevat perusopetusta koskevassa hallinnossa esimerkiksi opetuksen järjestäjän ja koulujen välillä.

Laatukriteerit antavat jäsennellyn kokonaiskuvan ja keskeiset käsitteet perusopetuksen laatuun yhteydessä olevista seikoista opetuksen järjestäjälle, koululle, koulun sidosryhmille, rehtorille, opettajalle

ja oppilaan huoltajalle. Laatuksiteereiden avulla voidaan osoittaa koulun toiminnan kehittämistarpeita ja onnistumisalueita. Yhteismitallisuus antaa myös mahdollisuuden tuottaa ja dokumentoida laajamittaisesti vertailukelpoista arviointitietoa eri toimijoiden näkemyksistä, mikä hyödyttää koulutuksen suunnittelua ja päätöksentekoa.

Perusopetuksen laatuksiteereiden viitekehyksessä laatua jäsenetään rakenteiden laatuun ja toiminnan laatuun. Rakenteiden laatu kuvastaa ulkoisia olosuhteita eli ns. laadun kehittämisen kehystekijöitä. Toiminnan laatu kuvaa oppilaan kokeman toiminnan laatua. Lähestymistapaa voidaan kuvata seuraavasti:

3.1 Rakenteiden laatu

Rakenteiden laatua määrittävät perusopetuksen laadun kehittämisen kehystekijät on ryhmitelty kahteen perustasoon. Koulutuspoliittisesti määrittyvät ja kansallisesti säädeltävät seikat vaikuttavat paikallisesti tapahtuvaan opetuksen järjestäjän ja koulujen toimintaan ja toiminnan suunnitteluun.

Perusopetuksen laadun kehittämisen kehystekijät muodostavat yhden perustan toiminnan laadun kehittämiseksi. Rakenteiden laadun kehystekijöiden osa-alueet ovat johtaminen, henkilöstö, taloudelliset resurssit ja arviointi.

3.2 Oppilaan kohtaaman toiminnan laatu

Oppilas kohtaa toiminnan laadun opetusta koskevien päätösten ja käytännön toteutuksen kautta. Oppilaskeskeisyys on laadukkaana toimintakulttuurin tunnusomainen piirre. Oleellista on ottaa huomioon oppilaan oppimispolun kokonaisuus kaikessa koulun toiminnassa. Moniammatillinen yhteistyö, erilaisten oppilaiden kasvun tukeminen sekä systemaattinen yhteydenpito kodin ja koulun välillä edistävät oppilaan kohtaaman toiminnan laatua. Yhteisöllisyyttä tukeva ilmapiiri, oppilaan kanssa työskentelevien aikuisten välinen sujuva vuorovaikutus ja turvallinen, pedagogisesti innostava oppimisympäristö antavat hyvän pohjan koulun toiminnan ja opetussuunnitelman jatkuvalla kehittämistyölle.

Laadukkaaseen työhön liittyy myös opettajan ja ohjaajan toiminnan eettinen ulottuvuus, johon erityisesti kasvatus- ja opetuslalla tulee kiinnittää huomiota. Ihmisarvo, totuudellisuus, oikeudenmukaisuus ja vapaus ovat opettajan eettisten periaatteiden taustalla olevia arvoja. Erilaisten yksilöiden kohtaamisen taito, oman ammatillisen kasvun edistäminen sekä opettajan aseman oikea käyttö ovat keskeisiä opetustyössä huomioon otettavia eettisiä tekijöitä.

Oppilaan kohtaaman toiminnan laatu muodostuu yhdeksästä laadun osa-alueesta, joita voidaan tarkastella oppimisympäristön ja toimintakulttuurin sekä opetuksen ja oppimisen näkökulmista. Näitä laadun osa-alueita ovat opetussuunnitelman toteuttaminen, opetus ja opetusjärjestelyt, oppimisen, kasvun ja hyvinvoinnin tuki, osallisuus ja vaikuttaminen, kodin ja koulun yhteistyö, fyysinen oppimisympäristö, oppimisympäristön turvallisuus, koulun aamu- ja iltapäivätoiminta sekä koulun kerhotoiminta.

Kuvio 3. Perusopetuksen laatukriteereiden viitekehys.

3.3 Laatukortit

Jokaisesta laadun osa-alueesta on kehitetty laatukortti, joka muodostuu kuvauksesta ja laatukriteereistä. Kuvaus määrittää kulloisenkin laadun osa-alueen laatua ilmentävät ominaispiirteet eli niitä vastaavat laatutekijät. Kuvauksessa pyritään osoittamaan laatutekijöiden tutkimusperustaisuus ja kiinnittämään laatutekijät perusopetuksen ohjaus- ja suunnittelu-järjestelmään. Kuvaus sisältää myös kyseisten laatutekijöiden laadun kehittämistä tukevia kysymyksiä. Laadun kehittämistä koskevat kysymykset auttavat työyhteisöä tunnistamaan toiminnan laadun kehittämisen kannalta olennaisia kehittämistarpeita onnistumisen alueita.

Laatukriteerit määrittävät kuvaukseen perustuen perusopetuksen laatukriteerit opetuksen järjestäjille ja kouluihin. Opetuksen järjestäjä ja koulu vertaavat toimintaansa suhteessa laatukorteissa määriteltyihin laatutekijöihin. Tältä pohjalta ne arvioivat toimintansa laatua pohtivat tarvittavia kehittämistoimia.

1 Johtaminen

Kuvaus

Opetuksen järjestäjällä on vastuu koulutuksen toteutuksesta. Toiminnan johtaminen ja suunnittelu muotoutuvat paikallisesti hallinto-, toiminta- tai johtosäännön pohjalta kansallisen lainsäädännön ja normien mukaisesti. Johtamisessa noudatetaan hyvän hallinnon mukaisia toimintatapoja.

Opetustoimen ja koulun johdon keskeisenä tehtävänä on edistää perusopetuksen arvopohjan ja koulun perustehtävän toteutumista sekä luoda hyvät ja tasapuoliset edellytykset opettamiselle ja oppimiselle. Johtamiseen kohdistuvat odotukset liittyvät toiminnan perustana olevien arvojen lujittamiseen, ilmentämiseen ja arvotietoisuuden vahvistamiseen, tavoitteiden selkeyttämiseen ja yhteisen kehittämissuunnan toteuttamiseen. Johtamisessa on keskeistä tunnistaa yhteisön vahvuudet ja kehittämishaasteet, vahvistaa itsearviointia sekä kehittää pedagogiikkaan suuntautuvaa johtamista.

Henkilöstön rekrytointi, osaamisen kehittäminen, kannustava, osallistava ja vuorovaikutteinen toimintatapa, luottamuksen rakentaminen ja keskeisten sidosryhmien ja muiden hallinnonalojen kanssa

tehtävä aktiivinen yhteistyö ovat tärkeitä johtamiseen kuuluvia tehtäväalueita.

Talouden johtamisen kannalta keskeisiä kysymyksiä ovat toiminnan tarpeiden ja käytettävissä olevien resurssien tunnistaminen, yhteensovittaminen sekä resurssien tarkoituksenmukainen kohdentaminen. Riittävän pitkäjänteinen talouden ja toiminnan suunnittelu luo pohjan perusopetuksen johtamiselle ja kehittämiselle.

Perusopetusta koskevat suunnitelmat kytkeytyvät strategioihin ja suunnitelmiin. Niiden laadukkuudesta ja toteutumisesta vastaa kunnan ja opetustoimen johto ja koulussa rehtori sekä johtamisen delegointipäätöksien mukaiset vastuulliset henkilöt. Koulun strategiaan merkityt arvot, kuten tasa-arvo, oikeudenmukaisuus ja kestävä kehitys, toteutuvat arkityössä johtamisen tuloksena.

Koulun johto tarvitsee myös ajantasaista tietoa valtakunnallisista koulutuspolitiikan tavoitteista ja kehittämislinjauksista, jotta paikallinen työ voi osaltaan toteuttaa kansallisia linjauksia ja osallistua niiden rakentamiseen.

Laatukriteeri

Opetuksen järjestäjä ja koulu

- Opetuksen järjestäjä on määritellyt toiminta-ajatuksen, arvopohjan ja strategian niiden toteuttamiseksi.
- Opetuksen järjestäjällä on rakenteet ja menettelytavat, joiden avulla tuetaan opetustoimen ja koulun johtamista sekä hyvän hallinnon toteutumista.
- Opetustoimea ja koulua koskevat strategiat ja suunnitelmat on laadittu. Johto ja henkilöstö on sitoutunut niiden toteuttamiseen ja niiden vaikutuksia seurataan suunnitelmallisesti.
- Miten johtaja kehittää itseään johtajana
- Koulun johto luo asianmukaiset edellytykset opettamiselle ja oppimiselle yhteistyössä opettajien, oppilaiden ja huoltajien kanssa.
- Koulussa on kannustavat käytänteet, jotka tukevat oma-aloitteisuutta ja oman työn jatkuvaa kehittämistä.
- Opetuksen järjestäjällä on selkeät tavoitteet opetuksen järjestämisen kehittämiseksi.
- Koulun johtamisen painopiste on pedagogisessa johtamisessa joka on vuorovaikutteista ja osallistavaa.

Laadun kehittämisen kysymyksiä

- 1 Miten johtajuutta tuetaan ja kehitetään?
- 2 Miten eri johtamistehtävissä olevat saavat palautetta toiminnastaan?
- 3 Miten johtaminen tukee perustehtävän toteuttamista?
- 4 Miten koulujen toiminnan suunnittelu on yhdistetty opetuksen järjestäjän johtamiseen?
- 5 Miten johto tukee kokeilevaa ja innovatiivista opetuksen kehittämistä?

2 Henkilöstö

Kuvaus

Opetus- ja muu henkilöstö, joka täyttää kelpoisuussäännökset ja vastaa kunkin koulun toiminnan tarpeita, on laadukkaana opetuksen ja sen kehittämisen tärkeä voimavara. Henkilöstön muodostavat perusopetuksen rehtorit, opettajat, lastentarhanopettajat, sekä opinto-ohjaajat, koulupsykologit, ja koulukuraattorit, koulunkäyntiavustajat, nuorisotyöntekijät sekä muut opetuksen tukipalveluissa ja oppilashuoltopalveluissa työskentelevät henkilöt.

Rehtoreiden ja opettajien virkojen määrä muodostuu opetustuntien ja muiden opettajille kuuluvien työtehtävien edellytysten mukaisesti. Riittävä määrä kelpoisuusvaatimuksen täyttäviä luokanopettajia, aineenopettajia, erityisopettajia, erityisluokanopettajia, lastentarhanopettajia sekä oppilaanohjaajia ja koulun oppilashuollollisissa ja tukitehtävissä työskentelevää henkilöstöä mahdollistaa opetussuunnitelman mukaisen opetuksen. Ajantasaisen henkilöstösuunnitelman avulla ennakoidaan henkilöstötarpeita. Työnantaja pyrkii pitkäaikaisiin virka- ja työsuhteisiin. Osaavien sijaisten rekrytointiin kiinnitetään erityistä huomiota.

Opetuksen järjestäjä päättää laatua ja työkykyä edistävästä henkilöstöpoliittisista linjauksista osana kunnan henkilöstöstrategiaa. Henkilöstön kehittä-

missuunnitelmaa laaditaan henkilöstön koulutus- suunnitelma, josta sovitaan työnantajan ja työntekijöiden välisissä kehityskeskusteluissa.

Henkilöstön ja johdon välinen vuorovaikutus tukee osaamisen jakamista ja uusien toimintatapojen omaksumista. Työyhteisön oppimista tuetaan myös koko työyhteisöä hyödyntävissä kehittämissuunnitelmissa ja mentoroinnin avulla.

Opetushenkilöstölle on tarjolla käytettävien resurssien puitteissa uusimpaan tutkimukseen sekä kansalliseen ja kansainväliseen kehittämistyöhön perustuvaa kasvatustieteellistä, koulun toimintaa koskevaa ja opettavan aineen ja alan täydennyskoulutusta, työnohjausta, mentorointia ja osaamista tukevia kehittämissuunnitelmia.

Henkilön oma halu kehittyä työssään on keskeinen lähtökohta, kun halutaan ylläpitää opetushenkilöstön ammattitaitoa ja kehittää heidän osaamistaan. Vastuu näistä asioista on työnantajalla ja henkilöstöllä.

Työnantajan tuki ja esimerkiksi sijaisen palkkaaminen vaikuttavat ratkaisevasti henkilöstökoulutukseen osallistumiseen. Työnantajan järjestämää täydennyskoulutusta ovat muun muassa perehdyttämiskoulutus, virka- tai työsuhtesopimukseen kuuluva koulutus sekä muu vastaava koulutus, jolla tuetaan koulu-yhteisön kehittymistä.

Työaika- ja sijaisjärjestelyt pyritään toteuttamaan siten, että ne mahdollistavat henkilöstö- ja täydennyskoulutukseen osallistumisen. Työnantajan tuki on myös silloin tarpeen, kun se perustuu henkilöstön omaehtoiseen kehittämiseen.

Laatukriteeri

- Opetustoimen henkilöstön rakenne, määrä ja osaaminen vastaavat kunkin koulun toiminnan tarpeita.
- Ajantasaisen henkilöstösuunnitelman avulla on varauduttu tuleviin henkilöstötarpeisiin.
- Pysyvät tehtävät täytetään toistaiseksi olevilla työsuhteilla.
- Opetushenkilöstön työn tukena on tarjolla kouluterveydenhuollon ja sosiaalitoimen riittävät ja vähintään sosiaali- ja terveysministeriön antamien suositusten mukaiset palvelut.
- Henkilöstölle järjestetään perehdyttämiskoulutusta sekä mahdollisuudet oman ammattitaidon aktiiviseen ylläpitämiseen ja kehittämiseen.
- Henkilöstön kehittäminen on suunnitelmallista ja sitä varten on toimiva seurantajärjestelmä (mm. kehityskeskustelut).
- Henkilöstön työhyvinvointi on jatkuvan seurannan ja kehittämisen kohteena.
- Eri ammattiryhmien välinen yhteistyö on sujuvaa.
- Opetushenkilökunnan osaamistason kehittymistä arvioidaan säännöllisesti.
- Turvataan opetushenkilöstön mahdollisuudet osallistua pedagogista osaamista täydentävään suunnitelmalliseen koulutukseen tai muuhun tätä osaamista kehittävään toimintaan.

Laadun kehittämisen kysymyksiä

- 1 Miten opetustoimen henkilöstön rakenne ja määrä vastaavat koulun ja opetuksen tarpeita?
- 2 Miten opetushenkilöstön osaaminen ja kehittämistarpeet tunnistetaan ja miten ne otetaan huomioon?
- 3 Miten henkilöstön kehittymistä tuetaan ja arvioidaan?
- 4 Miten henkilöstön työhyvinvointia edistetään?
- 5 Miten koulujen johdon ja henkilöstön pedagogista osaamista tuetaan ja kehitetään?

3 Taloudelliset resurssit

Kuvaus

Koulutusta ohjataan lainsäädännön, opetussuunnitelmien, koulutuksen arvioinnin ja erilaisen tiedollisen ohjauksen lisäksi koulutuksen rahoitusjärjestelmien avulla. Valtio ja kunnat vastaavat koulutuksen kustannuksista. Perusopetuksen käyttökustannuksiin myönnetään valtionosuutta.

Opetuksen järjestäjä vastaa opetuksen käytännön järjestämisestä lainsäädännön mukaisesti. Opetuksen järjestäjän tulee laatia lukuvuosittain opetussuunnitelmaan perustuva suunnitelma, jossa määrätään opetuksen yleisestä järjestämisestä kuten opetustunneista, työajoista sekä muista tarpeellisista opetuksen järjestämiseen liittyvistä asioista. Taloudellinen tilanne ja esimerkiksi henkilöstön lomauttaminen ei vaikuta opetuksen järjestäjän velvollisuuteen huolehtia siitä, että opetusta koskevaan lainsäädäntöön tai niiden nojalla annettuihin alempiasteisiin säännöksiin kirjatut tavoitteet ja opetukseen osallistuvan subjektiiviset oikeudet toteutuvat. Näihin oppilaan oikeuksiin kuuluu myös oikeus oppilashuoltoon ja turvalliseen opiskeluympäristöön.

Opetuksen talouden näkökulmasta perusopetus on investointi tulevaisuuteen. Kustannukset vaihtelevat kunnittain ja kouluittain. Kustannuseroja voi-

daan selittää rakenteellisilla tekijöillä, kuten kouluverkolla, koulumatkojen pituudella, opetusryhmien koolla, erityisoppilaiden määrällä, kiinteistöjen määrällä ja kunnolla, ruokahuollon järjestelyillä sekä opettajien palkkarakenteella. Koulujen resursseista päätetään paikallisesti.

Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että koulutusresurssit on kohdistettu koulutukselle asetettujen tavoitteiden kannalta optimaalisesti ja resursseja on riittävästi tuotettujen koulutuspalveluiden määrän, laadun ja palvelutuotannon rakenteen sekä organisoinnin kannalta. Toiminnan taloudellisuus vaikuttaa myös tehokkuuteen ja koulutuksen tuottavuuteen.

Koulujen tarkastelu taloudellisina yksikköinä on tärkeää taloudellisen ohjauksen vuoksi. Koululta edellytetään itseohjautuvuutta ja oman toiminnan tuloksellisuuden sekä erityisesti taloudellisuuden ja tehokkuuden arviointia.

Koulun toiminnasta vastaava rehtori vastaa osaltaan koulun taloudesta. Talousarvion seurannan sekä talouden kokonaiskuvan hallinta ovat keskeisiä. Talouden johtamiseen ja hallintaan liittyvä täydennyskoulutus tukee rehtorien osaamista.

Laatukriteeri

Opetuksen järjestäjä ja koulun johto

- Perusopetukselle suunnatut taloudelliset resurssit takaavat perusopetusta koskevan lainsäädännön ja opetussuunnitelman mukaisen opetuksen ja ohjauksen jokaiselle oppilaalle jokaisena koulupäivänä.
- Käytävissä olevat resurssit on kohdistettu koulutukselle asetettujen tavoitteiden kannalta optimaalisesti ja resurssien määrä riittävä koulutuspalveluiden määrän ja palvelutuotannon rakenteen ja organisoinnin kannalta.
- Toiminnan ja talouden suunnittelussa lähtökohtana on mahdollisimman hyvien edellytysten luominen opetus ja kasvatustyölle.
- Kestävän kehityksen toteuttamista seurataan talouden kannalta systemaattisesti.

Laadun kehittämisen kysymyksiä

- 1 Miten opetuksen järjestäjän strategia sekä toiminnan ja talouden suunnitelmat ovat linjassa keskenään?
- 2 Miten koulun johdon toimintaa tuetaan taloushallinnossa?
- 3 Miten perusopetuksen tulokset vaikuttavat opetuksen järjestäjän toimintaan?
- 4 Miten taloudellisten resurssien riittävyys lain velvoitteiden täyttämiseksi on selvitetty?

4 Arviointi

Kuvaus

Koulutuksen arviointijärjestelmän tavoitteena on hankkia ja analysoida tietoa koulutuspoliittisen päätöksenteon ja koulutuksen kehittämisen pohjaksi, oppilaiden oppimisen edellytyksien parantamiseksi sekä opetustoimen henkilöstön työn ja koulujen kehittämisen tueksi. Perusopetuksen arviointijärjestelmä muodostuu kansallisista oppimistulosten seuranta-arvioinneista, muista ulkopuolisista arvioinneista, opetuksen järjestäjän ja koulujen itsearvioinnista sekä arvioinnin eettisistä periaatteista. Arviointijärjestelmän perustan muodostaa itsearviointi, jota muut arviointijärjestelmät tukevat.

Arviointi on perusopetuksen tuloksellisuuden arviointia, jossa otetaan huomioon toiminnan vaikuttavuus, taloudellisuus ja tehokkuus. Arvioinnin avulla selvitetään, miten opetussuunnitelma ja opetuksen tavoitteet toteutuvat sekä miten tuloksellista koulutus on. Opetuksen järjestäjä arvioi antamaansa koulutusta ja sen vaikuttavuutta ja osallistuu ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Opetuksen järjestäjä kehittää systemaattisesti toimintaansa arviointitulosten ja saadun palautteen pohjalta. Laatu parantavat selkeät tavoitteet ja toimintaperiaatteet

sekä työssä tarvittavat riittävät voimavarat. Arvioinnin on oltava suunnitelmallista, säännöllistä, monipuolista ja vertailukelpoista.

Paikallisesta arviointitoiminnasta ja sen kehittämisestä vastaavat opetuksen järjestäjät ja koulut. Arviointitoiminnan koordinoitua selkeyttävät opetuksen järjestäjän ja koulujen omat arviointisuunnitelmat. Arviointisuunnitelman perustana ovat paikalliset sivistyspoliittiset kehittämisohjelmat, toiminta- ja taloussuunnitelmat sekä muut mahdolliset asiakirjat.

Arviointi-suunnitelmien valmistelussa tulee ottaa huomioon ulkopuolisen arvioinnin, paikallisen arvioinnin ja peruspalvelujen arvioinnin väliset yhteydet.

Arviointisuunnitelmassa tunnistetaan opetuksen järjestäjään ja koulujen toimintaan kohdistuvia tulevia tarpeita, määritellään arviointitoiminnan järjestäminen ja tarvittavat voimavarat, luodaan yhteiset puitteet paikallisen toiminnan arvioinnille ja selkeytetään toimijoiden keskinäinen työnjako. Lisäksi huolehditaan siitä, että opetuksen järjestäjällä ja kouluilla on käytössä riittävä arvioinnin asiantuntemus.

Oppilaiden tulee tietää, millä perusteella heidän suorituksiaan arvioidaan. Oppilaan arvioinnilla tuetaan tavoitteiden toteutumista. Arvioinnin kokonaisuus muodostuu välittömistä oppituntipalautteista,

muusta oppilaan ja huoltajan saamasta suullisesta ja kirjallisesta palautteesta, arviointikeskusteluista sekä todistuksista. Arvioinnissa käytetään monipuolisia menetelmiä, joiden tulee olla linjassa asetettujen tavoitteiden kanssa. Oppilaan tulee voida osoittaa edistymistään ja osaamistaan eri tavoin. Arviointi kannustaa ja ohjaa oppilasta sekä vahvistaa oppimistaitoja. Oppilaan itsearviointi on osa tätä kokonaisuutta. Huoltajalle arviointi antaa tietoa arviointiperusteista ja oppilaan edistymisestä. Arviointi myös auttaa huoltajaa tukemaan lasta opiskelussa ja opintoihin liittyvissä valinnoissa sekä kasvussa ja kehittämisessä.

Laatukriteeri

Opetuksen järjestäjä ja koulu

- Arviointi- ja kehittämistoimintaa toteutetaan systemaattisesti ja suunnitelmallisesti.
- Opetuksen järjestäjällä ja koululla on toimintansa tarpeisiin soveltuva arviointijärjestelmä.
- Arviointijärjestelmän tuottamaa tietoa käytetään opetuksen kehittämisessä sekä toiminnan ja talouden suunnittelussa.
- Opetuksen järjestäjän ja koulujen arviointiosaamista kehitetään suunnitelmallisesti.
- Opetuksen järjestäjällä ja koululla on yhteisesti sovitut arvioinnin periaatteet.
- Arviointi ja kehittämistoimintaan osallistuvat myös oppilaat, vanhemmat ja oppilashuoltohenkilöstö sekä tarpeiden mukaan myös muu henkilöstö.

Laadun kehittämisen kysymyksiä

- 1 Miten varmistetaan opetuksen järjestäjän arviointi- ja kehittämistoiminnan suunnitelmallisuus ja se, että arviointi tuottaa kehittämistä tukevaa tietoa?
- 2 Miten opetuksen järjestäjän ja koulun arvioinnin tuottamaa tietoa käytetään opetuksen kehittämiseen ja toiminnan suunnitteluun?
- 3 Miten opetuksen järjestäjän ja koulujen arviointiosaamista kehitetään?
- 4 Miten koulun keskeinen arviointitieto saatetaan opetuksen järjestäjän, henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien tietoon?
- 5 Miten oppilaat ja heidän vanhempansa/huoltajansa osallistuvat arviointiin ja sen kehittämiseen?

5 Opetussuunnitelman toteuttaminen

Kuvaus

Paikallinen opetussuunnitelma rakentuu perusopetuksen tavoitteet ja tuntijaon määrittävälle valtioneuvoston asetukselle sekä perusopetuksen opetussuunnitelman valtakunnallisille perusteille. Opetussuunnitelma muodostuu opetuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti kaikkia peruskouluja koskevista yhteisistä linjauksista sekä mahdollisista koulukohtaisista opetussuunnitelmista. Niissä voi olla myös muiden kuntien kanssa yhteisiä osioita. Opetussuunnitelma laaditaan yhtenäistä perusopetusta varten.

Opetuksen järjestäjä vastaa paikallisen opetussuunnitelman laadinnasta ja kehittämisestä. Siinä prosessissa päätetään kansallisten perusteiden mukaisesti, miten kasvatusta ja opetustyö toteutetaan ja miten tavoitteet ja sisällöt sekä muut opetuksen järjestämiseen liittyvät seikat tarkennetaan paikallisiin olosuhteisiin sopiviksi ja oppilaiden tarpeita vastaaviksi. Laadukkaalla opetussuunnitelmatyöllä turvataan jokaisen oppilaan mahdollisuus saada laadukasta opetusta.

Opetuksen järjestäjä huolehtii, että oppilaat ovat opetustarjonnassa keskenään yhdenvertaisessa ase-

massa. Kieliin ja valinnaisaineisiin liittyviä valintoja tehtäessä oppilailla ja heidän huoltajillaan tulee olla tarjolla riittävästi tietoa sekä valintojen mahdollisuuksista että niiden vaikutuksista oppilaan arviointiin ja myöhempiin opintoihin.

Opetussuunnitelman paikallinen laadintaprosessi keskusteluineen vaikuttaa myönteisesti koulutyön laatuun. Opetuksen järjestäjä johtaa ja koordinoi paikallisen prosessin. On tärkeää, että koulun johdon, henkilöstön, oppilaiden ja heidän huoltajiensa sekä avainsidosryhmien vahva osallistuminen prosessiin turvataan.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta on jatkumo esiopetussuunnitelmalle ja siinä huomioidaan muut lapsia, nuoria ja koulutusta koskevat paikalliset päätökset ja strategiset linjaukset. Opetussuunnitelma laaditaan esimerkiksi oppilashuoltoa sekä kodin ja koulun yhteistyötä koskevilta osin yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Suunnitelmallinen yhteistyö kunnan sisällä ja lähikuntien kanssa parantaa edellytyksiä vastata opetussuunnitelman haasteisiin.

Eri koulujen ja luokka-asteiden opetushenkilöstön tulisi sopia kasvatusta ja opetustyön välittömistä yhteisistä toimintalinjoista. Koulukohtaiseen opetussuunnitelmatyöhön kuuluu, että arvioidaan koulutyön ja pedagogisten käytänteiden toimivuutta,

tunnistetaan kehittämistarpeita ja parannetaan toimintaa. Opetussuunnitelmatyö tarjoaa monipuolisia mahdollisuuksia ammatilliseen kehittymiseen ja koulun toiminnan kehittämiseen. Rehtorille opetussuunnitelma on pedagogisen johtamisen keskeisin työkalu, opettajille se on omien työtavoitteiden perusta.

Opetussuunnitelma on koulun vuosisuunnitelman, itsearvioinnin ja kehittämisen perusta. Sen pohjalta opettajat suunnittelevat työnsä ja laativat oppilaille tarvittaessa oppimissuunnitelman tai HOJKS:in. Se antaa kaikki tarpeelliset perustiedot koulun toiminnasta muun muassa koteihin ja yhteistyökumppaneille. Opetussuunnitelma on strateginen pedagoginen asiakirja, jonka kautta koulun toiminta liittyy opetuksen järjestäjän muuhun toimintaan ja kehittämiseen.

Opetussuunnitelman toimivuus ja sen toteutuminen ovat jatkuvan arvioinnin kohde. Opetussuunnitelmaa uudistetaan tarvittaessa opetuksen järjestäjän ja koulujen tarpeista käsin.

Arvioinnissa ja kehittämisessä hyödynnetään myös kansallisia arviointeja, kehittämisohjelmia sekä alan tutkimusta.

Laatukriteeri

Opetuksen järjestäjä

- Opetussuunnitelmatyö on suunnitelmallista, hyvin johdettua ja informoitua sekä asianmukaisesti resursoitua.
- Opetussuunnitelman kannalta keskeiset toimijat ja yhteistyötahot osallistetaan opetussuunnitelmatyöhön.
- Opetussuunnitelmatyössä otetaan huomioon muut opetuksen järjestäjän lapsia, nuoria ja koulutusta koskevat päätökset ja strategiset linjaukset.
- Kieliohjelman ja valinnaisten aineiden tarjonta turvataan tarvittaessa yhteistyötä laajentamalla.
- Opetussuunnitelman toimivuutta, toteuttamista ja toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään suunnitelmallisesti.

Koulu

- Opetushenkilöstö osallistuu opetussuunnitelman laadintaan sekä sen toimivuuden ja toteuttamisen arviointiin ja kehittämiseen.
- Opetushenkilöstön ammatillista opetussuunnitelman tekoa tuetaan eri keinoin.
- Opetussuunnitelman laatimisessa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä hyödynnetään koulujen välistä yhteistyötä paikallisesti ja alueellisesti.
- Huoltajat ja muut yhteistyökumppanit voivat osallistua soveltuvin osin opetussuunnitelman laadintaan sekä toimivuuden ja toteuttamisen arviointiin ja kehittämiseen.
- Oppilaat voivat ikäkaudelleen sopivalla tavalla osallistua opetussuunnitelmasta käytävään keskusteluun, sen nojalla annetun opetuksen arviointiin ja kehittämiseen.
- Oppilaat saavat yleistä tietoa opetussuunnitelmasta, tietoa sen opetustarjonnasta ja ohjausta valintoihinsa.
- Opetussuunnitelma on perustana koulun itsearvioinnille ja työn jatkuvalla kehittämiselle.

Laadun kehittämisen kysymyksiä

- 1 Miten opetussuunnitelmatyö (opetussuunnitelman laadinta, toimivuuden arviointi ja jatkuva kehittäminen) toteutetaan kunnassa ja koulussa?
- 2 Miten opetuksen järjestäjä, rehtorit, opettajat ja koulun muu henkilöstö, oppilaat ja oppilaiden huoltajat osallistuvat opetussuunnitelmatyöhön?
- 3 Miten muut tahot ovat mukana opetussuunnitelmatyössä?
- 4 Miten paikallisen ja koulukohtaisen opetussuunnitelman toteutumisesta huolehditaan vuosittain opetuksessa ja miten sitä arvioidaan osana vuosisuunnittelua?
- 5 Miten opetuksen järjestäjä ja koulu huolehtivat valintoihin liittyvästä tiedottamisesta ja ohjauksesta?
- 6 Miten on otettu huomioon perusopetuksen yhtenäisyyden näkökulmasta luokan- ja aineenopettajien lisääntyvä yhteistyön tarve?

6 Opetus ja opetusjärjestelyt

Kuvaus

Perusopetuksella on sekä kasvatus- että opetustehtävä. Opetus ja koulun muu toiminta järjestetään kunkin oppilaan kehitysvaihe ja edellytykset huomioidaan ottaen. Niiden tulee edistää jokaisen oppilaan tervettä kasvua ja kehitystä sekä luoda edellytykset hyvään oppimiseen ja hyvinvointiin. Tavoitteista johdetut opetusjärjestelyt sekä tiedonaloille ominaisten opetusmenetelmien ja työtapojen monipuolinen käyttö auttavat luomaan hyvän oppimisympäristön. Oppilaan arviointi ja erilaisten tukimuotojen tarkoituksenmukainen käyttö ovat osa tätä kokonaisuutta.

Perusopetuksen tulee olla opetussuunnitelmallisesti yhtenäistä oppilaan kannalta riippumatta siitä, millaisissa hallinnollisissa yksiköissä opetus järjestetään. Koulutyössä on tarpeen ottaa huomioon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen antamat valmiudet. Opiskelutaitojen ja oman toiminnan ohjausta vahvistetaan koko peruskoulun ajan oppilaiden kehitystasoa vastaavalla tavalla. Erityisesti päättövaiheessa tuetaan jatko-opintoihin suuntautumista.

Opetuksen sisällöt sekä menetelmä- ja materiaalivalinnat palvelevat tavoitteiden saavuttamista. Keskeistä on oppilaan oppimishalun ja itseluottamuksen

sekä oppimisen, ajattelun ja yhdessä työskentelyn taitojen vahvistaminen. Opetus tukee asioiden omakohtaista ja oppilaslähtöistä työstämistä. Oppilaiden keskinäinen vuorovaikutus opetustilanteissa on tärkeää monien tavoitteiden kannalta. Opetusta rikastaa koulun ulkopuolisten ympäristöjen, eri asiantuntijoiden ja huoltajien hyödyntäminen.

Opetus suunnitellaan oppilaiden yksilöllisistä oppimis- ja kehitystarpeista lähtien. Yhteisöllisyyden hyödyntäminen tukee oppilaan perustarpeiden huomioon ottamista, mutta myös yhteistoiminnallista oppimista. Opettajien työparityöskentely antaa mahdollisuuksia monipuolistaa opetusta. Opettajien ja koulunkäyntiavustajien työskentely tulee olla suunnitelmallista.

Opetuksen eriyttäminen on tavoitteisiin, menetelmiin, arviointiin sekä tuen eri muotoihin ja laajuuteen liittyvää pedagogista toimintaa. Suunnitelmallisella eriyttämisellä voidaan ottaa huomioon oppilaiden väliset erot sekä muut yksilölliset kehitys- ja taustaerot.

Jokainen oppilas tarvitsee onnistumisen kokemuksia ja tietoisuuden, että häntä kohdellaan oikeudenmukaisesti ja että hänen erityispiirteitään ymmärretään. Oppilailla tulisi olla aito mahdollisuus osallistumiseen ja kasvavaan vastuunottoon itsestään, opinnoistaan, muista ihmisistä ja yhteisestä oppimis-

ympäristöstä. On tärkeää järjestää oppilaille myös mahdollisuus antaa palautetta opetuksesta.

Ryhmäkokojen tulee olla sellaisia, että opettajalla on mahdollisuus seurata ja tukea oppilaan oppimista ja muuta kehitystä myös yhteistyössä kotien kanssa, edistää ja hyödyntää oppilaiden välistä yhteistyötä sekä käyttää monipuolisia menetelmiä. Opetusryhmien suositeltava enimmäiskoko on keskimäärin 20–25. Opetusryhmiä muodostettaessa on tarpeen pienentää ryhmää sen mukaan, kuinka paljon joukossa on erityistä tukea tarvitsevia sekä eri kieli- ja kulttuuritaustaisia oppilaita. Kun opetusta annetaan yhdysluokissa tai yhdessä esiopetusryhmän kanssa, on ryhmäkokoja mietittävä tapauskohtaisesti. Myös turvallisuustekijät vaikuttavat opetusryhmien kokoon. Samoin opetustilanteiden työskentelyrauhaa voidaan parantaa ja kodin ja koulun yhteistyön edellytykset ovat paremmat pienessä opetusryhmässä.

Laatukriteeri

Opetuksen järjestäjä

- Opetusryhmät muodostetaan siten, että voidaan toteuttaa opetus ja ohjaus opetussuunnitelman mukaan, saavuttaa opetukselle asetetut tavoitteet ja ottaa huomioon oppilaiden erilaiset tarpeet.
- Opetuksen järjestäjä vahvistaa opetusryhmätavoitteet, esimerkiksi opetusryhmien enimmäiskoon välyksen tai opetustuntimäärä/oppilas/vuosiviikkotunti määrän välyksen taikka aikuisten määrän oppilaita kohden
- Resursoitaessa koulujen opetustoimintaa (esimerkiksi päätettäessä opetustuntien määrästä) opetustoimintaan osoitetaan lisää määrärahoja sen mukaan, paljonko koulussa on erityistä tukea tarvitsevia sekä eri kieli- ja kulttuuritaustaisia oppilaita, minkä kokoisia ja mistä luokka-asteista koostuvia yhdysluokkia koulussa on sekä onko koululta syytä edellyttää erityistä työturvallisuutta.
- Monikulttuurisen taustan omaavilla tai vastaavia tietoja tarvitsevilla oppilailta on mahdollisuus päästä valmistavaan opetukseen

Koulu

- Opetuksessa sovelletaan monipuolisesti asianomaiselle tiedonalalle ominaisia, opetuksen tavoitteiden mukaisia opetusmenetelmiä ja työtapoja opetusryhmän koon ja kokoonpanon mukaan.
- Oppilaiden yksilöllisyys, aikaisempi osaaminen ja oppimisen erityiset tarpeet otetaan huomioon opetusta eriyttäessä, opetusmenetelmiä valittaessa ja arviointia kohdennettaessa.
- Koulun tilat, varustetaso ja opetusmateriaalit tarjoavat edellytykset eriyttää opetusta oppilaiden tarpeiden, opetusryhmän koon ja tavoitteiden mukaan.
- Huolehditaan opetusmateriaalien ja oppivälineiden asianmukaisesta hankkimisesta, käyttämisestä, säilyttämisestä, korjaamisesta ja huoltamisesta kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti ja ottaen huomioon, mitä asiasta on opetussuunnitelmassa edellytetty.
- Koulun opetustoimintaa arvioidaan ja oppilasarviointi toteutetaan opetussuunnitelman pohjalta.
- Koulussa on luotu käytänteet opetuksen jatkuvalla kehittämiselle.

Laadun kehittämisen kysymyksiä

- 1 Miten opetussuunnitelma ohjaa opetuksen suunnittelua, toteuttamista ja oppilaan arviointia?
- 2 Miten opetuksen resursointi tukee opetussuunnitelman tarkoituksenmukaista toteuttamista?
- 3 Miten pedagogiset ratkaisut tukevat perusopetuksen yhtenäisyyttä?
- 4 Miten oppilaiden tarpeet ja edellytykset otetaan huomioon opetuksessa?
- 5 Miten opetuksessa otetaan huomioon eri tiedonaloille ja tavoitteille ominaiset työskentelyvaatimukset?
- 6 Miten opetusryhmien koko on vaikuttanut oppilaiden opetukseen, ohjaukseen ja tukeen?
- 7 Miten koulun arviointikäytänteet tukevat kasvatukselle ja opetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista ja oppilaiden yhdenvertaista kohtelua?
- 8 Miten opetuksen monipuolistamisessa otetaan huomioon tietotekniikan ja verkkopedagogiikan tarjoamat mahdollisuudet?

7 Oppimisen, kasvun ja hyvinvoinnin tuki

Kuvaus

Laadukas perusopetus sekä oppimisen ja kasvun tuki ehkäisevät erityisen tuen tarpeen syntymistä. Painopistettä tulee siirtää nykyistä selkeämmin varhaiseen tukeen ja ennalta ehkäisevään toimintaan ja vahvistaa samalla oppilaalle annettavan tuen suunnitelmallisuutta.

Oppilaan oppimisen ja kasvun tukeen liittyy oleellisesti moniammatillinen yhteistyö. Oppilaalle annettavan tuen muoto määräytyy yksilöllisten tarpeiden mukaan. Opetus järjestetään yleisopetuksena aina, kun se on mahdollista. Yleisen tuen eri muodot ehkäisevät ja poistavat oppimisen esteitä sekä vähentävät oppilaiden erityisen tuen tarvetta. Tukea tarvitseva oppilas saa ensin tehostettua tukea. Tehostetulla tuella tarkoitetaan eriyttämistä, tukiopeutusta, samanaikaisopetuksen eri muotoja, osa-aikaista erityisopetusta ja oppilashuoltoa. Nämä ennalta ehkäisevät yleiset tukitoimet vaativat riittävän pieniä opetusryhmiä. Kouluissa tehostetun tuen muodot otetaan käyttöön entistä aktiivisemmin ja mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Varhainen puuttuminen tarkoittaa käytännössä myös yhteistyötä varhaiskasva-

tuksen kanssa. Tukitoimien ja yhteistyön pitää lähteä päivähoidosta, jotta lasta autetaan mahdollisimman aikaisin. Yhteistyöhön tarvitaan koulun oppilashuollon lisäksi terveydenhuollon ja sosiaalitoimen henkilöstöä.

Oppilaanohjauksella tuetaan oppilaan kasvua ja kehitystä sekä edistetään oppilaan opiskelunvalmiuksien kehittymistä ja opintojen kulkua. Oppilaanohjaukseen kuuluu opiskelutaitojen opettaminen, oppimisvaikeuksissa auttaminen sekä ammatinvalinnan ohjaus ja työelämänvalmiuksien kehittäminen. Oppilaanohjauksen keskeiset tehtäväalueet ovat koulun sisällä tehtävä ohjaustyö sekä toiminta eri yhteistyötahojen kanssa. Oppilaanohjauksessa tuetaan oppilaita oppiaineiden opiskelussa ja valinnoissa sekä ehkäistään ennalta opintoihin liittyvien ongelmien syntymistä. Oppilasta autetaan kehittämään oppimaan oppimisen taitoja, ja häntä tuetaan opintopolun eri vaiheissa. Riittävän henkilökohtaisen ohjauksen varmistamiseksi suositeltava enimmäisoppilasmäärä yhtä opinto-ohjaajaa kohtaan perusopetuksen yläluokilla on 250.

Osa oppilaan tukea on moniammatillinen oppilashuoltotyö. Toimiva yhteistyö muodostuu avoimesta vuorovaikutuksesta, luottamuksesta ja suunnitelmallisuudesta. Oppilashuoltoon kuuluvat opetus suunnitelman mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon

palvelut, jotka ovat kansanterveyslaissa tarkoitettu kouluterveydenhuolto ja lastensuojelulaissa tarkoitettu kasvatuksen tukeminen. Kouluruokailu on olennainen osa koulun opetus- ja kasvatustehtävää ja oppilaiden hyvinvoinnin edistämistä sekä myös kansanterveydellisesti merkittävä asia. Riittävä, terveellinen ja maukas kouluruoka kiireetömästi nautittuna lisää koulussa viihtyvyyttä.

Kodin ja koulun välisen yhteistyön merkitys korostuu kaikissa oppimisen tukeen ja kasvuun liittyvissä asioissa. On tärkeää, että pulmat tunnistetaan ajoissa ja oppilaan tarvitsema tuki suunnitellaan yhdessä huoltajien kanssa. Yhteistyöhön vanhempien kanssa tulee varata riittävästi aikaa ja siihen tulee tarvittaessa osallistaa oppilashuollon edustajat.

Oppilaan oppimisen ja kasvun tukea ohjaavat luottamuksellisuus sekä tietosuojaa ja salassapitoa koskevat säädökset. Yksittäistä oppilasta koskevat luottamukselliset tiedot kirjataan järjestelmällisesti säädösten mukaisesti.

Koulumatkoissa/kouluverkon linjauksissa on huomioitu oppilaiden ikäkausi, edellytykset, ja miten se edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä.

Laatukriteeri

Opetuksen järjestäjä

- Kunnassa on suunnitelmallinen, moniammatillinen tukiverkosto ja resurssit erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen järjestämiseksi.
- Kunnassa on kehitetty joustavia opetusjärjestelyjä, hallintokuntien ja kouluasteiden yhteissuunnittelua sekä tietojen siirtoon liittyviä käytäntöjä.
- Kouluilla on käytettävissä riittävät henkilöstöresurssit oppilaanohjaukseen ja oppilashuoltoon.
- Opetus- ja sosiaalityö sekä terveydenhuolto ovat sopineet keskinäisestä työn- ja vastuunjaostaan, tietojen vaihdosta sekä oppilashuollon johtamisesta.
- Varhaiskasvatuksen ja koulun nivelvaiheen järjestelyt on suunniteltu.
- Palvelut turvataan ensisijaisesti lähipalveluna ja tarvittaessa seudullisena yhteistyönä.
- Tuetaan ja seurataan nuorten koulutuksen jälkeisen sijoittumisen toteutumista.
- Kouluverkko-linjaukset tukevat oppilaan tervettä kasvua ja edistävät kehitystä.

Koulu

- Opettajilla on riittävästi tiedollisia, taidollisia ja oppimisympäristöön liittyviä valmiuksia opettaa myös erityistä tukea tarvitsevia oppilaita lähikoulussa.
- Koulussa kehitetään ja käytetään joustavia toimintamootoja, joilla koulut pystyvät kohtaamaan tukea tarvitsevan oppilaan joustavasti ja tarkoituksenmukaisesti.
- Erilaisten ongelmatilanteiden hoitamiseen on olemassa selkeät, yhdessä sovitut toimintatavat.
- Oppilashuollosta tiedotetaan kattavasti oppilaille ja heidän huoltajilleen.
- Kouluruoan maittavuutta ja ravintosisältöjä seurataan.
- Koulussa on käytössä yhteisesti sovitut toimintatavat sekä koulun ja varhaiskasvatuksen että koulun ja toisen asteen nivelvaiheisiin.
- Koulussa käytetään moniammatillisessa yhteistyössä sovittuja varhaisen puuttumisen malleja, ja niiden vaikuttavuutta arvioidaan.
- Koulu arvioi, miten ohjaus edistää oppilaan elämänhallintaa ja urasuunnittelua.
- Koulutuksen sisäisiin, koulutuksen ja varhaiskasvatuksen välisiin nivelvaiheisiin on kehitetty toimiva käytäntö.
- Miten oppilaiden erilaisuus huomioidaan.

Laadun kehittämisen kysymyksiä

- 1 Miten tehostettu ja erityinen tuki oppilaille on järjestetty?
- 2 Miten kunnassa on järjestetty oppilashuollon riittävä saatavuus ja monipuolisuus?
- 3 Miten varmistetaan oppilaille riittävä ohjaus ja tuki?
- 4 Miten varhainen puuttuminen toteutuu?
- 5 Miten siirtyminen yleis-, erityis- ja sairaalaopetuksen välillä sekä varhaiskasvatuksesta kouluun tapahtuu?
- 6 Miten varmistetaan siirtyminen perusopetuksen jälkeiseen koulutukseen?

8 Osallisuus ja vaikuttaminen

Kuvaus

Oppilaiden osallisuus ja vaikuttaminen itseään koskeviin asioihin edistävät heidän kasvamistaan aktiivisiksi kansalaisiksi sekä antavat valmiuksia toimia demokraattisessa ja tasa-arvoisessa yhteiskunnassa. Luomalla oppilaille mahdollisuuksia osallistua heitä itseään koskevien asioiden käsittelyyn opetuksen järjestäjä ja koulut kehittävät osallisuutta ja vaikuttamista tukevaa toimintakulttuuria.

Rehtorin, opettajien, oppilaiden ja huoltajien kesken päätetään, miten yhteistoimintaa toteutetaan ja edistetään. Toiminnalle sovitaan yhteiset tavoitteet, joita tarkennetaan vuosittaisessa suunnitelmassa. Vaikuttaminen liittyy arviointiin ja johtamiseen, mikä parantaa toiminnan laatua ja lisää osallistumismahdollisuuksia. Oppilaat voivat osallistua myös sidosryhmäyhteistyöhön, esimerkiksi työskentelyyn toisten koulujen ja hallinnonalojen, elinkeinoelämän, järjestöjen ja muiden tahojen kanssa.

Keskeinen oppimiseen kuuluva tekijä on sosiaalinen vuorovaikutus, joka toteutuu sekä koulun toimintakulttuurissa että yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Koulun avoin ja vuorovaikutteinen toimintakulttuuri tukee oppilaiden osallisuutta ja yhteistoiminnallista oppimista yhtä lailla kuin tietoisuutta yhteiskunnan perustana olevista arvoista ja toimintatavoista.

Oppilaiden osallisuutta ja vaikuttamista edistävät mm. riittävän pienet opetusryhmät, vuorovaikutteiset opetusmenetelmät, harjoittelujaksot, oppilaskuntatoiminta, kerhot ja muu ohjattu toiminta. Oppilaiden keskinäinen vuorovaikutus paranee toimivissa oppimisympäristöissä, jotka vahvistavat oppilaiden sitoutumista ryhmään ja ryhmässä toimimisen taitoja. Näin tuetaan oppilaiden keskinäisen vuorovaikutuksen ja kriittisen arviointikyvyn kehittymistä.

Koska oppilaskuntatoiminta edistää keskeisesti oppilaiden osallisuutta, kunnassa huolehditaan oppilaskuntatoiminnan ohjaukseen tarvittavista resursseista. Oppilaiden osallistuminen ja oppilaskuntatoiminta koulussa nivotaan kuntakohtaiseen lasten ja nuorten toimintaan. Selkeät toimintatavat ja yhteistyömuodot koulun johdon, opettajien ja huoltajien kanssa tukevat tavoitteellista toimintaa.

Erityistä tukea tarvitsevien sekä eri kulttuureista tulevien lasten ja nuorten osallisuuden toteutumiseksi käytetään menetelmiä, jotka edistävät oppilaiden suvaitsevaisuutta ja kulttuuritietoisuutta. Opettajat tukevat oppilaiden välistä yhteistyötä ja osallisuutta opetustilanteissa ja myös koulun muussa toiminnassa. Opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti painotetaan yhteistoiminnallisen ja vastuullisen opiskelun merkitystä. Osallisuus ja tasa-arvo ehkäisevät ennalta syrjäytymistä.

Laatukriteeri

Opetuksen järjestäjä

- Kunnassa on luotu ja vakiinnutettu asianmukaiset lasten ja nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen toimintatavat osaksi lapsia ja nuoria koskevaa päätöksentekoa.
- Oppilaiden mielipiteitä kuullaan kunnassa heitä koskevan päätöksenteon yhteydessä.
- Osallisuuden ja vaikuttamisen toimintatapoja arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti.

Koulu

- Koulun toimintakulttuuri on avoin, vuorovaikutteinen sekä oppilaiden ja heidän huoltajiensa osallistamista arvostava.
- Oppilaskunnan toiminta on tavoitteellista, suunnitelmallista ja vaikuttavaa.
- Oppilaskunnan ohjaamiseen on varattu riittävästi resursseja.
- Oppilaiden osallisuuden toteutumisesta opetuksessa ja koulun muussa toiminnassa on huolehdittu.
- Osallisuutta ja vuorovaikutusta tuetaan palautekäytäntöjen avulla.

Laadun kehittämisen kysymyksiä

- 1 Miten opetuksen järjestäjä, koulu ja henkilöstö ovat kehittäneet osallisuutta ja vaikuttamista tukevaa toimintakulttuuria sekä huolehtineet sen toteutumisesta?
- 2 Miten oppilaiden ja opettajien välistä vuorovaikutusta tuetaan koulussa?
- 3 Miten oppilaat voivat osallistua ja vaikuttaa opiskeluun ja oppimisympäristöön liittyvään päätöksentekoon?
- 4 Miten oppilaat osallistetaan ehkäisemään koulukiusaamista ja edistämään koulurauhaa?

9 Kodin ja koulun yhteistyö

Kuvaus

Toimiva ja lähtökohdiltaan myönteinen kodin ja koulun yhteistyö on keskeinen lasten ja nuorten kasvun, kehityksen ja oppimisen tuki. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin haasteet edellyttävät kodeilta ja koululta entistä vahvempaa kasvatuskumppanuutta eli yhteisistä tavoitteista sopimista ja yhdessä toimimista terveen ja turvallisen kasvun ja oppimisen edellytysten luomiseksi. Kodin ja koulun yhteistyön lähtökohtana on keskinäinen arvostus.

Kodin ja koulun yhteistyötä tehdään sekä yhteisö-että yksilötasolla. Yhteisötasolla oppilaiden huoltajat ovat mukana kehittämässä koulun toimintaa ja tukemassa koulu yhteisön ja luokan hyvinvointia, turvallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Koulu tarjoaa mahdollisuuden huoltajien keskinäiseen vuorovaikutukseen ja sitä kautta vertaistukeen. Yksilötason yhteistyöllä tuetaan yksittäisen oppilaan oppimisen ja kasvun edellytyksiä.

Toimivassa yhteistyössä oppilaiden huoltajilla ja koulun henkilökunnalla on riittävän yhteinen käsitys yhteistyön tarkoituksesta ja toimintatavoista. Monikulttuuristen perheiden yleistyminen, perherakenteissa tapahtuneet muutokset ja huono-osaisuuden

lisääntyminen edellyttävät, että kodin ja koulun yhteistyössä käytetään perheiden tarpeita palvelevia toimintamuotoja.

Kodin ja koulun yhteistyön tulee olla riittävää ja monipuolista suhteessa oppilaiden yksilöllisiin tarpeisiin. Yhteistyön muodoista sopivat huoltajat ja opettajat yhdessä. Koulun tasolla rehtori vaikuttaa merkittävästi siihen, miten laajaa ja minkä muotoista kodin ja koulun yhteistyö on. Koulun henkilökunta tarvitsee riittävästi tietoa, taitoa, tahtoa sekä tukea ja ohjausta yhteistyön toteuttamiseen. Kodin ja koulun yhteistyö on huomioitava opettajan työajassa.

Lapsen huoltajalla on osavastuunsa yhteistyön onnistumisessa. On tärkeää, että huoltajat osoittavat kiinnostusta lapsen koulunkäyntiä kohtaan, arvostavat koulun ja opettajan työtä sekä osallistuvat kodin ja koulun yhteistyöhön.

Kodin ja koulun yhteistyötä suunnitellaan, kehitetään ja arvioidaan yhdessä huoltajien ja oppilaiden kanssa. Koulussa voidaan tehdä myös erillinen kodin ja koulun yhteistyön suunnitelma, johon kirjataan vuosiluokittain yhteistyön keskeiset sisällöt ja teemat.

Laatukriteerit

Opetuksen järjestäjä

- Paikallisessa opetussuunnitelmassa on määritetty ja täsmennetty kodin ja koulun yhteistyön tavoitteet, toimintatavat ja sisällöt siten, että koulun henkilökunnalle ja huoltajille muodostuu selkeä käsitys kodin ja koulun yhteistyön rakenteista ja toimintatavoista.
- Perusopetuksen paikalliseen organisoimiseen ja kehittämiseen osallistetaan myös huoltajat.

Koulu

- Kodin ja koulun yhteistyötä suunnitellaan, kehitetään ja arvioidaan yhdessä huoltajien ja oppilaiden kanssa.
- Kodin ja koulun yhteistyötä tehdään koulun, luokan ja oppilaan tasoilla.
- Kodin ja koulun yhteistyö on lähtökohdiltaan positiivista ja keskustelevaa sekä tukee molempia osapuolia oppilaan kasvun ja oppimisen edistämisessä.
- Kodin ja koulun yhteistyö otetaan huomioon koulun henkilökunnan työtehtävissä, ja sen toteuttamiseen varataan riittävät resurssit ja tuki.
- Vanhemmille suunnatussa viestinnässä hyödynnetään teknologian suomia mahdollisuuksia.
- Henkilöstöä tuetaan kohtaamaan moninaisia perheitä.

Laadun kehittämisen kysymyksiä

- 1 Miten kodin ja koulun yhteistyötä suunnitellaan, toteutetaan, kehitetään ja arvioidaan kunnassa ja koulussa?
- 2 Miten kodin ja koulun yhteistyön toimintatavat vastaavat lasten oppimisen ja kasvamisen haasteisiin?
- 3 Miten huoltajat ovat mukana kodin ja koulun yhteistyön sisältöjen ja menetelmien kehittämisessä?

10 Fyysinen oppimisympäristö

Kuvaus

Fyysiseen oppimisympäristöön kuuluvat koulun tilat, opetusvälineet (mukaan lukien tieto- ja viestintäteknologia) ja oppimateriaalit sekä rakennettu lähiympäristö ja ympäröivä luonto.

Fyysisen oppimisympäristön laadun kehittämisessä merkityksellisiä ovat oppimista edistävät tilaratkaisut. Koulun tilat mahdollistavat erilaisten työskentelytapojen ja opetusvälineiden käytön. Erikokoiset tilat, niiden yhdistely sekä kaluste- ja välineratkaisut tukevat tilojen muunneltavuutta ja joustavuutta mahdollistaen erikokoisten ryhmien työskentelyn ja vuorovaikutustilanteiden käytön.

Koulutilojen suunnittelu sekä yksilö- että ryhmätyöskentelyä varten edistää oppilaan aktiivista toimintaa, tutkimista ja kokeilua sekä oppilaskeskeisten työmuotojen ja tiedonhankintatapojen käyttöä. Opetuksen järjestäjä huolehtii tilojen tarpeellisesta ajanmukaisuudesta, kunnossapidosta ja korjauksista.

Toimiva ja motivoiva fyysinen ympäristö edistää oppimista, hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta. Terveellinen oppimisympäristö vaikuttaa merkittävästi myös koulussa viihtymiseen. Fyysinen oppimisympäristö suunnitellaan niin, että se on ergono-

minen ja tukee oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaista kasvua ja oppimista. Koulurakennuksen suunnittelussa otetaan huomioon eri käyttäjäryhmien, kuten liikuntaesteisten henkilöiden, pääsy kaikkiin tiloihin. Suunnittelussa otetaan huomioon myös tilojen viihtyvyys, järjestys ja esteettisyys. Toimiva oppimisympäristö vähentää tapaturmia ja onnettomuuksia.

Koulukiinteistö on tehokkaassa käytössä. Koulupäivän aikana koulutiloissa voidaan järjestää perusopetuksen ohella kerhotoimintaa ja aamu- ja iltapäivätoimintaa. Muina aikoina tiloja voidaan käyttää koulutus-, kulttuuri-, liikunta- ja harrastustoimintaan.

Tieto ja viestintätekninen laitteisto tukee oppilaan monipuolista oppimista ja edistää oppilaan työelämälähtöisyyttä.

Laatukriteerit

Opetuksen järjestäjä

- Oppimis- ja työympäristö on terveellinen ja edistää koulussa viihtymistä.
- Koulutilojen ja kalustusten vuosikorjauksista huolehditaan suunnitelmallisesti.
- Koulutilat, kalustus ja välineet ovat asianmukaiset ja tukevat tilojen joustavaa käyttöä.
- Tieto- ja viestintätekniset ratkaisut ovat suunnitelmallisia ja vastaavat nykyisen kehityksen haasteisiin.
- Tekniset järjestelmät ovat määräysten mukaiset ja kunnossa.
- Koulun tilat soveltuvat kaikille käyttäjille.

Koulu

- Koulutilat ovat erilaisiin opetus- ja muihin tilanteisiin helposti muunneltavissa.
- Opettajat ja oppilaat ovat olleet vaikuttamassa tilajärjestelyihin.
- Henkilöstön ja oppilaiden työturvallisuudesta on huolehdittu ja koulutilat ovat asianmukaiset.
- Koulutiloissa toimitaan kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti.

Laadun kehittämisen kysymyksiä

- 1 Miten fyysistä oppimisympäristöä kehitetään niin, että se edistää oppimista ja tervettä kasvua?
- 2 Mitkä ovat fyysisen oppimisympäristön välittömät kehittämistarpeet ja mitkä parannukset tehdään pidemmällä aikavälillä?
- 3 Millaisina ratkaisuinä kestävän kehityksen periaatteet ilmenevät koulun fyysisessä toimintaympäristössä?

11 Oppimisympäristön turvallisuus

Kuvaus

Lapsella ja nuorella on oikeus turvalliseen kasvu- ja opiskeluympäristöön. Oppilaan kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseksi on tärkeää, että hän tuntee kuuluvansa koulun ja luokan sosiaaliseen yhteisöön, kokee koulussa turvallisuutta ja luottamusta sekä saa myönteistä palautetta sekä opettajilta että vertaisryhmältä. Hyvinvointia ja turvallisuutta kehitetään myös kodin ja koulun, useiden eri ammattiryhmien ja eri hallinnonalojen välisenä yhteistyönä.

Kouluympäristössä turvallisuus rakentuu aikuisten ja oppilaiden välisissä vuorovaikutusprosesseissa. Hyvät ihmissuhteet kannustavat osallistumiseen, erilaisuuden hyväksymiseen ja vastuullisuuteen. Hyvä ilmapiiri edistää niin oppilaan kuin koko yhteisön oppimista ja työskentelyä. Koulussa ehkäistään ennalta oppilaiden ongelmia ja toimitaan varhaisen puuttumisen periaatteiden mukaisesti. Kiusaamista ehkäistään suunnitelmallisesti.

Myös toimivan kouluympäristön suunnittelu edistää oppimista, hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta. Fyysiseen toimintaympäristöön kuuluvat koulun tilat, opetusvälineet (mukaan lukien tieto- ja viestintäteknologiset ratkaisut) ja oppimateriaalit

sekä rakennettu lähiympäristö ja ympäröivä luonto. Kouluympäristöön luetaan myös koulumatkat. Koulun tilojen käyttö suunnitellaan niin, että se on ergonomista sekä tukee oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaista kasvua ja oppimista. Jo koulurakennuksen suunnittelussa otetaan huomioon eri käyttäjäryhmät, jotta esimerkiksi liikuntaesteiset henkilöt pääsevät kaikkiin tiloihin. Suunnittelussa otetaan huomioon myös tilojen viihtyisyys, järjestys ja esteettisyys. Toimiva fyysinen työskentely-ympäristö vähentää tapaturmia ja onnettomuuksia.

Koulun tilat mahdollistavat erilaisten työskentelytapojen ja opetusvälineiden käytön. Erikokoiset tilat, niiden yhdistely sekä kaluste- ja välineratkaisut tukevat tilojen joustavuutta ja antavat mahdollisuuden työskennellä erikokoisissa ryhmissä ja hyödyntää opetuksessa erilaisia vuorovaikutustilanteita.

Kouluiltojen suunnittelu sekä yksilö- että ryhmätyöskentelyä varten edistää oppilaan aktiivista osallistumista, tutkimista ja kokeilua sekä oppilaskeskeisten työmuotojen ja tiedonhankintatapojen käyttöä.

Opetuksen järjestäjä ja koulut kehittävät turvallisuutta parantavia työ- ja toimintakäytäntöjä sekä arvioivat niitä käytännössä. Turvallisuuteen kuuluu myös tietoturvallisuus. Näiden turvallisuutta edistävien menetelmien ja välineiden yhteissuunnittelulla vahvistetaan myös koulujen välistä hyvinvoinnin

ja turvallisuuden verkostoa. Opetuksen järjestäjä huolehtii tilojen tarpeellisesta kunnossapidosta ja korjauksista sekä koulukiinteistön monipuolisesta käytöstä. Koulupäivän aikana koulutiloissa voidaan järjestää perusopetuksen ohella kerhotoimintaa sekä aamu- ja iltapäivätoimintaa. Muina aikoina tiloja hyödynnetään monipuolisesti koulutus-, kulttuuri-, liikunta- ja harrastustoimintaan.

Kouluyhteisössä hyvinvoinnin edistäminen ja turvallisuuden varmistaminen edellyttävät ennakkoivaa suunnittelua ja säännöllistä harjoittelua myös kriisitilanteiden varalta. Turvallisuutta käsittelevät toimintamallit laaditaan yhteistyössä oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa. Niiden tulee olla kaikkien kouluyhteisössä työskentelevien, oppilaiden ja huoltajien tiedossa.

Laatukriteeri

Opetuksen järjestäjä

- Koulun työskentely-ympäristö on terveellinen ja turvallinen.
- Turvallisuutta edistetään ja valvotaan säännöllisesti, ja havaitut epäkohdat korjataan.
- Tekniset järjestelmät ovat määräysten mukaiset ja kunnossa.
- Koulutuksen järjestämisessä edistetään paikallisen hyvinvoinnin ja turvallisuuden rakentumista.
- Kriisitilanteita varten on kehitetty yhtenäiset toimintamallit, ja keskinäisestä vastuunjaosta on sovittu.
- Kouluille on laadittu asian- ja ajanmukaiset turvallisuusohjeet, ja niitä päivitetään säännöllisesti.
- Koulujen turvallisuuteen liittyviä suunnitelmia ja ohjeita päivitetään ja niiden toimivuutta arvioidaan koulujen välisenä yhteistyönä.

Koulu

- Opettajat ja oppilaat edistävät yhdessä terveellisten ja turvallisten koulutilojen säilymistä.
- Koululla on ajan tasalla olevat pelastussuunnitelmat ja muut koulun turvallisuuteen liittyvät suunnitelmat.
- Koulun turvallisuussuunnitelmien toimivuutta harjoitellaan säännöllisesti.
- Riskikartoitusta päivitetään säännöllisesti, ja tarvittavat korjaustoimet tehdään välittömästi.
- Turvallisuutta ja hyvinvointia edistävät toimintamallit ovat kaikkien tiedossa, ja niitä harjoitellaan säännöllisesti.
- Koulussa on oppilaiden kanssa yhdessä valmistellut järjestyssäännöt, ja niiden toimivuutta arvioidaan säännöllisesti oppilaiden ja huoltajien kanssa.

Laadun kehittämisen kysymyksiä

- 1 Miten opetuksen järjestäjä on varmistanut, että koululla on ajan tasalla olevat turvallisuussuunnitelmat?
- 2 Miten opetuksen järjestäjä valvoo turvallisuussuunnitelmien noudattamista ja toteutumista?
- 3 Miten koulu on varmistanut, että koulussa noudatetaan työturvallisuuteen liittyviä säännöksiä ja määräyksiä?
- 4 Miten koulun turvallisuuteen liittyvien suunnitelmien toimivuutta harjoitellaan?
- 5 Millaisia toimintamalleja opettajat ja oppilaat ovat kehittäneet terveellisten ja turvallisten koulutilojen ylläpitämiseksi?
- 6 Miten opetuksen järjestäjä huolehtii rakennusten ja tilojen korjauksesta ja kunnossapidosta?

12 Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminta

Kuvaus

Hyvin järjestetty aamu- ja iltapäivätoiminta tukee koulun perustehtävää ja luo lapselle eheän ja tasapainoisen päivän. Toimintaa toteutetaan perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteiden 2011 mukaan. Koulun ja aamu- ja iltapäivätoiminnan yhteiset linjaukset tukevat ja vahvistavat lasten hyvinvointia ja sosiaalista kehitystä. Toiminta tukee lapsen koulunkäyntiä, oppimista ja sosiaalisia taitoja sekä ehkäisee syrjäytymistä. Aamu- ja iltapäivätoiminta voi tarvittaessa olla osa perusopetuksessa oppilaalle annettavaa oppimisen ja koulunkäynnin tukea. Toiminnalla on oma erityisluonteensa, sillä se perustuu vapaaehtoisuuteen ja sijoittuu lasten vapaa-aikaan.

Aamu- ja iltapäivätoiminnan tehtävänä on lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen. Aamu- ja iltapäivätoiminta toteuttaa lapsen oikeutta vapaa-aikaan, leikkiin ja kulttuuriin sekä tarjoaa lapselle huolenpitoa ennen ja jälkeen koulupäivän vanhempien ollessa työssä. Toimintaa järjestetään ryhmätoimintana, ja sen toteutuksessa huomioidaan sekä yksilölliset että yhteisölliset näkökohdat. On tärkeää,

että lapset tulevat kuulluiksi toiminnassa ja voivat osallistua sen suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Toiminnassa tulee olla riittävä määrä kelpoisuuden omaavia, osaavia ja ammattitaitoisia ohjaajia. Ohjaajat kantavat ammatillisen vastuun lapsen kasvatuksesta ryhmän jäsenenä. Toimintaa järjestetään turvallisissa ja tarkoitukseen soveltuvissa tiloissa.

Koteja kannustetaan osallistumaan yhteistyöhön ja edistetään huoltajien aktiivista roolia.

Kodin ja koulun kasvatustyön tukeminen edellyttää keskinäiseen kunnioitukseen ja tasa-arvoisuuteen perustuvaa kasvatuskumppanuutta kaikkien aikuisten välillä.

Laatukriteerit

Kunta

- Kunta on sitoutunut pitkäjänteisesti aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämiseen ja kehittämiseen
- Toimintaa on tarjolla sitä tarvitseville ensimmäisen ja toisen vuosiluokan sekä erityistä tukea tarvitseville oppilaille
- Toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa on huomioitu moniammatillinen yhteistyö
- Toimintaan on osoitettu riittävät resurssit ja ammattitaitoinen henkilöstö
- Henkilöstön määrä ja osaaminen vastaavat toimintaryhmän tarpeita
- Tilat ja välineet ovat tarkoituksenmukaiset ja toimintaympäristö on turvallinen ja viihtyisä
- Toiminta on suunnitelmallista ja huomio paikalliset tarpeet

Laadun kehittämisen kysymyksiä

- 1 Miten aamu- ja iltapäivätoiminta näkyy kunnan lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa?
- 2 Miten perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet ohjaavat toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja seurantaa?
- 3 Miten toiminnan sisäinen ja ulkoinen arviointi toteutetaan?
- 4 Miten moniammatillinen yhteistyö tukee toiminnan suunnittelua ja toteutusta?
- 5 Miten huolehditaan ohjaajien täydennyskoulutuksesta?

Koulu

- Toiminta on suunnitelmallista ja sisällöltään monipuolista lapsen kasvua ja kehitystä tukevaa
- Toimintaa suunnitellaan ja kehitetään yhteistyössä koulun, kodin ja lasten kanssa
- Toimintaa arvioidaan säännöllisesti
- Toiminnassa huomioidaan erityistä tukea tarvitsevat sekä eri kieli- ja kulttuuritaustaiset lapset.
- Toiminnasta tiedottaminen tavoittaa oppilaat, huoltajat ja eri yhteistyötahot

Laadun kehittämisen kysymyksiä

- 1 Miten sisältöjen monipuolisuudesta huolehditaan?
- 2 Miten aamu- ja iltapäivätoiminta yhteistyössä koulun kanssa tukee lapsen kehitystä?
- 3 Miten aamu- ja iltapäivätoiminnassa edistetään huoltajien ja oppilaiden aktiivista osallistumista?
- 4 Miten lapset tulevat kuulluksi toiminnassa?
- 5 Miten arvioinnissa nousseet kehittämiskohteet huomioidaan toiminnan suunnittelussa?
- 6 Millaisia toimintamuotoja käytetään?

13 Koulun kerhotoiminta

Kuvaus

Koulun kerhotoiminta on työsuunnitelmassa määriteltyä perusopetusta tukevaa tavoitteellista toimintaa, joka tukee oppilaiden fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kasvua ja kehitystä. Toiminnalla lisätään oppilaiden osallisuutta, edistetään eettistä kasvua ja tuetaan yhteisöllisyyteen kasvamista. Kerhotoiminta voi olla parhaimmillaan oppilashuollollinen syrjäytymistä ehkäisevä tukimuoto. Koulun kerhotoiminnalla on merkittävä vaikutus paitsi kouluyhteisön myös yhteiskunnan hyvinvointiin.

Koulun kerhotoiminta on oppilaille monipuolista ja laadukasta vapaa-ajantoimintaa. Kerhotoiminnan laatu edellyttää toiminnan hyvää organisointia, resursointia, tavoitteellisuutta ja vahvaa järjestäjien ja ohjaajien sitoutumista. Kunnan tulee arvioida kehittämistyötä ja hyödyntää tuloksia kerhotoiminnan kehittämisessä.

Hyvin suunnitellun ja toimivan kerhotoiminnan toteuttajina ammattitaitoiset kerhonojajaajat varmistavat laadun. Ohjaajilla tulee olla valmiutta kuunnella, keskustella ja tehdä yhdessä päätöksiä oppilaiden kanssa.

Monipuolinen koulun kerhotoiminta antaa oppilaille mahdollisuuden onnistumisen ja osaamisen

kokemuksiin. Kerhotoiminta antaa mahdollisuuden mielekkääseen toimintaan sekä tarjoaa uusia kiinnostuksen kohteita koko perusopetuksen ajan. Kerhotoiminnan avulla vahvistetaan kasvatukseen liittyvää kodin ja koulun kumppanuutta ja yhteistyötä.

Kerhotoiminta antaa opettajalle tietoja ja taitoja oppilaiden erilaisten taitojen kehittämisestä. Opettajalle kerhotoiminta tarjoaa mahdollisuuden hyödyntää ja kehittää omaa opettajuuttaan, osaamistaan sekä innovatiivisia opetus- ja ohjausmetodeja. Kerhotoiminta laajentaa omalta osaltaan koulujen oppimis- ja toimintaympäristöjä. Toiminnan tärkeänä tavoitteena on parantaa työhyvinvointia ja opettaja-oppilassuhdetta sekä kehittää opettajien välistä yhteistyötä.

Laatukriteerit

Opetuksen järjestäjä

- Opetuksen järjestäjä on sitoutunut pitkäjänteisesti kerhotoiminnan kehittämiseen ja vakiinnuttamiseen
- Kerhotoimintaa koordinoidaan ja kehitetään eri hallinnonalojen, kolmannen sektorin toimijoiden ja koulujen sidosryhmien yhteistyönä
- Kerhotarjonta on monipuolista ja laadukasta
- Kerhotoimintaa käytetään osana yleistä, tehostettua ja erityistä tukea
- Toimintaa seurataan ja arvioidaan säännöllisesti.

Laadun kehittämisen kysymyksiä

- 1 Miten opetuksen järjestäjä vakiinnuttaa toiminnan kunnan rakenteisiin?
- 2 Miten kerhotoiminnan kehittämisestä ja pitkäjänteisyydestä huolehditaan?
- 3 Miten kerhotoiminnan resurssit vastaavat kysynnän ja järjestämisen tarpeeseen?
- 4 Miten varmistetaan kerhonohjaajien osaaminen?
- 5 Miten kerhotoiminnan suunnittelussa huomioidaan tuen eri muodot?
- 6 Miten toiminnan laajuutta, toteutusta ja kehittämistarpeita seurataan?
- 7 Miten arvioinnissa nousseet kehittämiskohteet huomioidaan toiminnan suunnittelussa?

Koulu

- Toiminta on monipuolista, kehittävää, huomioi erilaiset tarpeet ja sitä arvioidaan säännöllisesti
- Toimijoilla on yhteiset toimintaperiaatteet ja toimiva yhteistyö
- Kerhotoiminta niveltyy osaksi oppilaan turvallista koulupäivää
- Toiminnan suunnittelussa huomioidaan oppilailta saatu palaute
- Ohjaajalla on riittävä osaaminen yksilön, ryhmän ja kerhon sisällölliseen hallintaan
- Toiminnasta tiedottaminen on tehokasta ja tavoittaa oppilaat, huoltajat ja eri toimijat

Laadun kehittämisen kysymyksiä

- 1 Miten varmistetaan kerhotoiminnan sisältöjen monipuolisuus?
- 2 Miten oppilaat ja huoltajat voivat osallistua ja vaikuttaa kerhotarjontaan?
- 3 Miten arviointi toteutetaan ja miten arvioinnin tuloksia hyödynnetään?
- 4 Miten varmistetaan yhteisesti sovitut toimintaperiaatteet ja yhteistyön rakenteet?
- 5 Miten kerhotoiminta suunnitellaan osaksi oppilaan kokonaista päivää?
- 6 Miten kerhotoiminnan turvallisuus- ja vastuukysymykset on varmistettu?
- 7 Miten oppilaat osallistuvat sisältöjen suunnitteluun ja kehittämiseen?
- 8 Miten suunnittelussa ja toiminnassa otetaan huomioon oppilaalta saatu palaute?
- 9 Miten ohjaajien osaamisesta huolehditaan?
- 10 Millaisia viestintäkeinoja käytetään?

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la culture

Kopijyvä Oy (y-tunnus 0289075-6)
verkkokauppa: www.kopijyva.fi/kopistore
julkaisumyynti@kopijyva.fi
puhelin: (017) 266 2600
Jynkänkatu 8, 70612 KUOPIO
vain verkkokauppamyynti

ISBN 978-952-263-169-5 (nid)
ISBN 978-952-263-170-1 (PDF)
ISSN-L 1799-0343
ISSN 1799-0343 (painettu)
ISSN 1799-0351 (PDF)

Helsinki 2012

